

OBLICI, ORGANIZACIJA I PRAVNI ASPEKTI OBRAZOVANJA ODRASLIH

u Kantonu Sarajevo, Zeničko-dobojskom kantonu, Hercegovačko-neretvanskom kantonu, Tuzlanskom kantonu i Republici Srpskoj

PRAVNA ANALIZA

Sarajevo, april 2021. godine

Stavovi/gledišta izražena u ovom tekstu predstavljaju lične stavove/osobna gledišta autora i ne odražavaju nužno stavove/gledišta projekta Moja budućnost.

SPISAK SKRAĆENICA

ANALIZA	Pravna analiza sačinjena na temu oblika, organizacije i pravnih aspekata obrazovanja odraslih
BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
KS	Kanton Sarajevo
ZDK	Zeničko-dobojski kanton
HNK	Hercegovačko-neretvanski kanton
TK	Tuzlanski kanton
RS	Republika Srpska
Ministarstvo obrazovanja ZDK-a ZDK-a	Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport
Ministarstvo obrazovanja HNK-a HNK-a	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta
Ministarstvo obrazovanja TK-a	Ministarstvo obrazovanja i nauke TK-a
Ministarstvo obrazovanja KS-a	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS-a

SPISAK UPOTRIJEBLJENIH TERMINA/GLOSAR

PROJEKAT – projekat “Moja budućnost” u realizaciji švicarske organizacije Helvetas BiH

ADMINISTRATIVNE JEDINICE – područja KS-a, ZDK-a, HNK-a, TK-a i RS-a

PRIVREDNI SUBJEKT – privredno društvo, ustanova ili lice koje samostalno obavlja djelatnost

MJERODAVNI PROPIS – propis koji je trenutno na pravnoj snazi

AKREDITACIJA – eksterna ocjena kvaliteta rada organizatora obrazovanja odraslih kojom se procjenjuje kvalitet organizatora obrazovanja odraslih kao i programa koje oni provode, te potvrđuje da organizatori obrazovanja zadovoljavaju unaprijed utvrđene kriterije i standarde za obavljanje djelatnosti i izvođenje određenog programa

ANDRAGOŠKI RADNICI – lica koja izvode programe obrazovanja odraslih ili osiguravaju stručnu podršku i pomoć u njihovoj realizaciji

CJELOŽIVOTNO UČENJE – sveukupna aktivnost učenja tokom života, a s ciljem unapređenja kompetencija unutar lične i građanske, te društvene perspektive i/ili perspektive zaposlenja; obuhvata učenje u svim životnim razdobljima (od rane mladosti do starosti) i u svim oblicima u kojima se ostvaruje (formalno, neformalno i informalno)

DOKVALIFIKACIJA – stjecanje višeg stepena kvalifikacije u okviru istog zanimanja, odnosno dodatno stručno obrazovanje prema posebno utvrđenim programima i stjecanje novih znanja i vještina u okviru istog zanimanja (*npr. sa KV bravar, III stepen, na VK bravar, V stepen*)

FORMALNO OBRAZOVANJE – obrazovanje koje se realizira u obrazovnim ustanovama, u skladu s propisanim standardima i nastavnim planovima i programima donesenim ili odobrenim od nadležnih obrazovnih vlasti i putem kojeg se stječu odgovarajuće javne isprave i kvalifikacije; dakle, obrazovanje koje se stječe unutar formalnog školskog sistema (od osnovne škole do univerziteta) i rezultira javnom ispravom (svjedodžbom ili diplomom)

INFORMALNO UČENJE – spontano, neplanirano samostalno učenje i stjecanje znanja, vrijednosti, stavova, sposobnosti i vještina kroz svakodnevne aktivnosti vezane za posao, porodicu ili slobodno vrijeme

ISHODI UČENJA – izjave o tome šta polaznik obrazovanja odraslih treba da zna, razumije i može da obavlja na kraju završenog ciklusa učenja, odnosno programa obrazovanja, definirane kroz znanje, vještine i stavove/lične kompetencije

JAVNA ISPRAVA – isprava koju izdaje organizator obrazovanja odraslih koji ima odobrenje nadležnih obrazovnih vlasti za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih i za izvođenje programa obrazovanja odraslih za koji se izdaje javna isprava

JAVNO VAŽEĆI OBRAZOVNI PROGRAM – program obrazovanja koji je donio ili odobrio nadležni organ

KVALIFIKACIJA – formalni naziv za krajnji rezultat procesa obrazovanja koji podrazumijeva i posjedovanje javne isprave koju izdaje ovlaštena ustanova (*npr. zavarivač, III stepen, mašinski tehničar, IV stepen, profesor matematike, VII stepen...*)

NEFORMALNO OBRAZOVANJE – organiziran proces učenja i obrazovanja usmjeren ka osposobljavanju odraslih osoba za rad, za različite socijalne aktivnosti, za lični razvoj i dopunjavanje znanja, vještina i sposobnosti prema posebnim programima koje izvode organizatori obrazovanja (škole, centri za obuku, poslovni subjekti, agencije i slično) i koje se odvija nezavisno od službenog (formalnog) sistema obrazovanja i ne vodi stjecanju javnih isprava (diploma i kvalifikacija)

OBRAZOVANJE ODRASLIH – skup procesa učenja, formalnih i ostalih, u kojem odrasle osobe razvijaju svoje sposobnosti, obogaćuju svoje znanje i unapređuju svoje tehničke ili profesionalne kvalifikacije ili ih preusmjeravaju da bi zadovoljile svoje potrebe ili potrebe svojih društava; obrazovanje odraslih je integralni dio sistema obrazovanja u Bosni u Hercegovini

ODRASLI – lica starija od 15 godina koja nisu završila osnovno obrazovanje, odnosno lica starija od 18 godina koja se obrazuju, a pritom nemaju status učenika ili studenta

ORGANIZATORI OBRAZOVANJA ODRASLIH – ustanove, organizacije i drugi pravni subjekti koji ispunjavaju uvjete za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih

OSPOSOBLJAVANJE – stjecanje teorijskih i praktičnih znanja i vještina potrebnih za obavljanje jednostavnih i manje složenih poslova određenog zanimanja putem kraćih programa

POLAZNIK – lice koja pohađa programe obrazovanja odraslih

PREKVALIFIKACIJA – obrazovanje i osposobljavanje za drugo zanimanje, odnosno obrazovanje i osposobljavanje koje licu s prethodno stečenim stručnim zanimanjem omogućava da stekne novo zanimanje radi lakše zapošljivosti (*npr. sa bravar, III stepen, na zavarivač, III stepen*)

STANDARD KVALIFIKACIJE – standard koji određuje uvjete za stjecanje javne isprave o određenoj kvalifikaciji; uključuje sve podatke potrebne za određivanje nivoa, kreditnih bodova i profila kvalifikacije i podatke potrebne za osiguravanje kvaliteta standarda kvalifikacije

STANDARD ZANIMANJA – popis svih poslova koje pojedinac obavlja u određenom zanimanju i popis kompetencija potrebnih za njihovo uspješno obavljanje

USAVRŠAVANJE – svaki oblik obrazovanja nakon završenog inicijalnog obrazovanja ili tokom radnog vijeka koji treba pomoći osobi da poboljša ili aktuelizira svoja već stečena znanja i/ili kompetencije, da stekne nove kompetencije u pogledu profesionalnog napredovanja i da se lično i profesionalno usavršava

ZANIMANJE – skup poslova i radnih zadataka (radnih mjesta) koji su svojim sadržajem i vrstom organizaciono i tehnološki toliko srodni i međusobno povezani da ih obavlja jedan izvršilac koji posjeduje odgovarajuća znanja, sposobnosti i vještine

SADRŽAJ	
1. KRATKI PREGLED ANALIZE	7
2. UVOD	8
3. METODOLOŠKI PRISTUP	9
4. OPĆI POJMOVI I DEFINICIJE	10
4.1 FBiH	10
4.2 RS	11
5. OBLICI OBRAZOVANJA ODRASLIH	11
5.1 Formalno obrazovanje	11
5.2. Neformalno obrazovanje	13
6. OSNIVANJE I RAD INSTITUCIJA ZA OBRAZOVANJE ODRASLIH	14
6.1 Organizator obrazovanja odraslih u KS-u, ZDK-u, TK-u i HNK-u	14
6.2 Organizatori obrazovanja odraslih u RS-u	22
7. PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	24
7.1 Programi formalnog obrazovanja odraslih	24
7.2 Programi neformalnog obrazovanja odraslih	29
7.3 Ogladni programi	30
8. IZDAVANJE ISPRAVA	31
8.1 FBiH	31
8.2 RS	31
9. PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH KOJI SE REALIZIRAJU KROZ PRAKTIČAN RAD I OSPOSOBLJAVANJE KOD POSLODAVCA	32
9.1 Organizacija programa	34
9.2 Ugovor o međusobnim pravima organizatora i poslodavca	34
9.3 Ugovor o praktičnom radu polaznika obuke	35
10. OBRAZOVANJE ODRASLIH KROZ PRAKTIČAN RAD KOD POSLODAVCA SA ASPEKTA RADNOG I SOCIJALNOG PRAVA, ZAŠTITE I SIGURNOSTI NA RADU, OSIGURANJA OD POSLJEDICA NESRETNOG SLUČAJA I ZAŠTITE OD ZARAZNIH BOLESTI	38
10.1 Radno i socijalno pravo	38
10.2 Zaštita i sigurnost na radu	42
10.3 Osiguranje od posljedica nesretnog slučaja	43
10.4 Zaštita od zaraznih bolesti	43

10.5	Naknade/nagrade polaznicima obuke koji se obrazuju kroz praktični rad kod poslodavca/privrednog subjekta i porezni tretman naknada/nagrada	44
11.	PLAN OBRAZOVANJA ODRASLIH	46
11.1	FBiH.....	46
11.2	RS.....	47
12.	UČEŠĆE PRIVREDNIH KOMORA U OBRAZOVANJU ODRASLIH.....	48
12.1	Uloge privrednih komora	48
12.2	Plan obrazovanja odraslih	49
12.3	Osnivanje centra za obrazovanje odraslih pri privrednim komorama.....	49
12.4	Donošenje programa obrazovanja odraslih	49
13.	ZAKLJUČCI I PREPORUKE	50
14.	Prilozi.....	54

Tabele:

Tabela 1.	Minimalni prostorni i materijalni uvjeti potrebni za izvođenje programa obrazovanja odraslih	17
Tabela 2.	Kadrovski uvjeti potrebni za izvođenje programa obrazovanja odraslih	18
Tabela 3.	Programi formalnog obrazovanja odraslih.....	25
Tabela 4.	Realizacija programa obrazovanja odraslih kroz praktičan rad kod poslodavca u kantonima	33
Tabela 5.	Realizacija programa obrazovanja odraslih kroz praktičan rad kod poslodavca u RS-u	33

1. KRATKI PREGLED ANALIZE

Obrazovanje odraslih je u fokusu u Bosni i Hercegovini prvenstveno iz ekonomskih, tehnoloških i socijalnih razloga. Veliki broj nezaposlenih osoba i tranzicijske promjene u različitim segmentima društva otvaraju nove mogućnosti koje se odražavaju i na potrebu za prilagođavanjem tržišta rada okolnostima, što rezultira i aktivnijim pristupom odraslih u oblasti obrazovanja. S tim se pokreće pitanje cjeloživotnog učenja, koje je rezultiralo i neophodnim aktivnim pristupom zakonodavaca da uredi pravnu oblast obrazovanja odraslih. Zahtjevi postavljeni pred zakonodavce ne potiču samo od nosilaca privrednih aktivnosti i tržišta rada, već takve aktivnosti predstavljaju i odgovor zakonodavaca na obaveze BiH utemeljene na međunarodnim ugovorima i dokumentima Evropske unije. Kao rezultat tih procesa, sve su veći zahtjevi za obrazovanjem odraslih, kako formalnim tako i neformalnim. Analiza će, na temelju pravnih propisa, prvenstveno prikazati pravni okvir, a pored toga pružiti i informacije u vezi s bitnim pitanjima organizacije pribavljene istraživanjem.

Analiza nas upoznaje s pravnim okvirom na nivou HNK-a, ZDK-a, KS-a, TK-a i RS-a, ukazuje na jednaka ili slična rješenja, ali i na, što je značajnije, različite načine kojima se pojedina pitanja u okviru ove oblasti uređuju. Razlike su posebno uočene u dijelu zakona o obrazovanju odraslih te usvojenih pravilnika kao podzakonskih akata. S obzirom na to da se propisi u FBiH donose na kantonalnom nivou u skladu s nadležnostima iz oblasti obrazovanja, uočene su razlike u opsegu predmeta reguliranja ili jasnoći propisa. Primjera radi, Analiza pruža pregled uočenih razlika, kao što su one koje se odnose na: definicije javno važećeg programa obrazovanja, formalnog i neformalnog obrazovanja, uslove koje organizatori obrazovanja treba da ispune, postupak ispitivanja uslova za obavljanje poslova obrazovanja, akreditaciju programa obrazovanja, licenciranje programa obrazovanja, provođenje kontrole i nadzora, te druga značajna pitanja. Na drugoj strani, prema svojoj nadležnosti, RS je, također, usvojio propise iz ove oblasti, koji u određenom dijelu imaju svoju posebnost u odnosu na analizirane kantone. Uočene razlike istaknute su u namjeri da se, po mogućnosti, izbjegne nepravilno tumačenje, te, ukoliko je moguće, utvrdi mogući način za harmonizaciju osnovnih pojmova obrazovanja odraslih koji mogu biti od ključnog značaja za njegovo razumijevanje i realizaciju.

Govoreći o posebnostima u odnosu na analizirane administrativne jedinice, a cijeneći i različite učesnike/institucije u obrazovanju odraslih, razlike koje su uočene odnose se i na mogućnost i stepen učešća drugih institucija, kao što su privredne komore ili udruženja poslodavaca u procesu obrazovanja odraslih, a na pojedinim primjerima Analiza pokazuje na koji način privredne komore ili udruženja poslodavaca već učestvuju, te postoje li ili ne određene naznake da će takvo učešće biti aktivnije.

S obzirom na to da se brojna pitanja u pogledu statusa polaznika obrazovanja odraslih uređuju entitetskim propisima, kao što su propisi iz oblasti radnog zakonodavstva, poreza, zaštite na radu, penzionog i invalidskog te zdravstvenog osiguranja, Analiza ukazuje i na relevantne aspekte propisa FBiH i RS-a. Spomenuti propisi su značajni zbog toga što polaznici obrazovanja prolaze i kroz praktičan rad kod poslodavaca odnosno privrednih subjekata u okviru realizacije programa obrazovanja odraslih, te stoga predstavljaju posebnu kategoriju osoba koje se nalaze na "radu" kod navedenih subjekata. Analiza pojašnjava njihov "radni" i socijalni status, ali i druga značajna pitanja koja proizlaze iz odnosa koji postoji između obrazovne ustanove, privrednog subjekta i polaznika obrazovanja. Ova pitanja odnose se na

obavezno osiguranje od povreda na radu ili zaštitu na radu te isplatu naknada ili nagrađivanje polaznika programa obrazovanja za rad koji ostvare kod privrednih subjekata. Iz tih razloga Analiza na određenim mjestima neizbježno povlači paralele i sa statusom učenika na praktičnoj nastavi kod privrednih subjekata, a na temelju propisa kojima su ta pitanja uređena.

S obzirom na različite oblasti koje obrađuje, Analiza je radi jasnijeg pregleda podijeljena na više cjelina. Nakon uvoda i metodološkog pristupa u izradi dokumenta, dijelovi koji slijede odnose se na prikaz i analizu pozitivnopravnih propisa koji reguliraju oblast obrazovanja odraslih, aspekte radnog i socijalnog prava u vezi sa statusom polaznika obrazovanja na obuci u privrednom subjektu, te učešće privrednih komora u obrazovanju odraslih. Pregled korištenih pravnih propisa prikazan je u Prilogu br. 1.

Konkretnije, u analizi relevantnih propisa obrađene su sljedeće teme:

- kriteriji i uslovi za osnivanje i registraciju organizatora obrazovanja odraslih;
- kriteriji i uslovi izvođenja formalnih i neformalnih programa obuke odraslih;
- programi obrazovanja odraslih;
- programi obrazovanja odraslih koji se organiziraju kroz praktičan rad kod poslodavaca;
- status polaznika obrazovanja na obuci u privrednom društvu (organizatora obrazovanja ili po ugovoru o izvođenju praktičnog rada) u smislu radnopravnog statusa, osiguranja od nesreće, naknade za rad, te svih drugih pitanja koja proizlaze iz procesa obuke uz rad nezaposlene osobe;
- ugovaranje obavljanja praktičnog rada polaznika kod privrednih subjekata;
- nadležnosti i uloge privrednih komora kroz zakone o obrazovanju odraslih.

Posljednji dio Analize sadrži zaključke istraživanja s preporukama koje se odnose na sljedeće:

- pravni okvir u administrativnim jedinicama koji regulira obrazovanje odraslih, posebno u pogledu definiranja osnovnih pojmova i njihove preciznosti;
- postupak osnivanja i registracije privrednih subjekata kao organizatora obrazovanja odraslih kojima obrazovanje nije pretežna djelatnost;
- kontrola i nadzor nad izvođenjem programa obrazovanja odraslih;
- organizaciju praktičnog rada u okviru obrazovanja odraslih u privrednim subjektima sa stanovišta privrednog društva i nezaposlene/zaposlene osobe;
- praktičan rad kod privrednih subjekata kroz radnopravni i socijalni status polaznika programa obrazovanja odraslih;
- ugovaranje obuke odraslih u privrednim društvima u skladu s pozitivnopravnim propisima;
- učešće privrednih komora u obrazovanje odraslih.

2. UVOD

Analiza je sačinjena za potrebe Projekta i razmatra postojeće zakonodavstvo iz oblasti obrazovanja odraslih u cilju davanja preporuka za njegovo provođenje u odnosu na pozitivnopravne propise u administrativnim jedinicama, prije svega, u odnosu na kriterije i uslove izvođenja formalnih i neformalnih programa obuke odraslih. U tu svrhu istraženi su kriteriji i uslovi za osnivanje organizatora obrazovanja odraslih. Dalje, provedena je analiza

pozitivnopravnih propisa koji reguliraju oblasti obrazovanja, rada i zapošljavanja, a koji utječu na obrazovanje odraslih u privrednim društvima. Također, Analiza ispituje na koji način su privredne komore uključene u obrazovanje odraslih. Poseban fokus stavljen je na polaznika obuke koji se obrazuje kroz praktičan rad kod privrednog društva u smislu radnopravnog statusa, osiguranja od nesreće, naknade za rad, te drugih pitanja koja proizlaze iz procesa obuke polaznika obrazovanja kroz praktičan rad u privrednim društvima.

S obzirom na nadležnosti, u BiH postoji bogata i raznolika zakonska regulativa u vezi s obrazovanjem odraslih. Rezultati Analize će ukazati na to da među kantonima u FBiH, kao i između FBiH i RS, postoje sličnosti, ali i razlike, u navedenoj regulativi. Također, nalazi u vezi s postojećim zakonskim okvirom rezultiraju zaključcima i preporukama za prevazilaženje nejasnoća u propisima, posebno u osnovnim pojmovima od ključnog značaja za razumijevanje obrazovanja odraslih, ali i onih u vezi s načinima osnivanja i organizacije privrednih subjekata koji se bave obrazovanjem odraslih, nadzorom nad njihovim radom, organizacijom praktičnog rada kod privrednih subjekata te nadležnostima privrednih komora i udruženja poslodavaca. Posebna pažnja posvećena je i statusu polaznika obrazovanja s obzirom na radnopravne i socijalne aspekte. Ukratko, Analiza pruža pregled bitnih aspekata procesa obrazovanja odraslih na ciljanom području, imajući u vidu pozitivnopravne propise, te nudi određene preporuke u različitim segmentima ove oblasti.

3. METODOLOŠKI PRISTUP

Analiza daje odgovore na pitanje organizacije obuka odraslih u administrativnim jedinicama. Cilj joj je da iznese zaključke o sveobuhvatnosti zakonskog uređenja i mogućnosti djelotvorne realizacije obuka odraslih za sve učesnike. Analiza ukazuje i na moguće prepreke odnosno nedostatke, te daje preporuke s ciljem unapređenja.

U vezi s tim, metodološki pristup Analize temelji se na prikupljanju, pregledu i analizi postojećeg zakonodavnog okvira koji se odnosi na obrazovanje odraslih, kao i istraživanju zasnovanom na raspoloživim izvještajima, komentarima propisa i neposrednim kontaktima.

Analiza će dati uvid u podatke koje možemo podvesti pod sljedeće grupe:

- a) opći pojmovi i definicije;
- b) oblici obrazovanja odraslih;
- c) osnivanje i rad institucija za obrazovanje odraslih;
- d) planovi i programi obrazovanja odraslih;
- e) programi obrazovanja odraslih koji se realiziraju kroz praktičan rad i osposobljavanje kod poslodavca;
- f) radno-socijalni status polaznika programa obrazovanja odraslih;
- g) uloga privrednih komora u obrazovanju odraslih.

Nalazi utvrđeni u Analizi predstavljaju temelj na kojem se zasnivaju zaključci s preporukama.

4. OPĆI POJMOVI I DEFINICIJE

4.1 FBiH

Zakoni o obrazovanju odraslih propisuju da je **obrazovanje odraslih** dio jedinstvenog obrazovnog sistema, koji predstavlja djelatnost od posebnog društvenog interesa za kantone, a koji se realizira na način i pod uvjetima utvrđenim zakonom. Djelatnost obrazovanja odraslih usmjerena je na puni razvoj ljudske ličnosti i dostojanstva, poštivanje ljudskih prava, građanskih i drugih demokratskih, zakonskih i ustavnih načela i sloboda.

Andragogija je nauka koja se bavi pitanjima odgoja i obrazovanja odraslih, odnosno didaktičko-metodičkim specifičnostima procesa učenja i poučavanja odraslih, te naglašava razlike u interakcijsko-komunikacijskom aspektu odgoja i obrazovanja odraslih u odnosu na odgoj i obrazovanje djece i mladih. S tim u vezi, obrazovanje odraslih je obrazovanje koje se organizira za odrasla lica kao cijeli skup procesa učenja, formalnih i ostalih, u kojem odrasla lica (starosna granica nije univerzalna u svim zemljama svijeta – polazna tačka od koje se definira odraslost kreće se od 16. do 18. godine života) razvijaju svoje sposobnosti, obogaćuju svoje znanje i unapređuju svoje tehničke ili profesionalne kvalifikacije ili ih preusmjeravaju da bi zadovoljile svoje potrebe ili potrebe svojih društava. S tim u vezi, generalno zaključujemo da zakoni o obrazovanju odraslih u kantonima propisuju da su **odrasla lica** zapravo lica starija od 15 godina koja nisu završila osnovno obrazovanje, odnosno lica starija od 18 godina koja su završila obrazovanje u redovnom ili vanrednom školovanju, a s ciljem usavršavanja, specijalizacije i dopunjavanja znanja, vještina i sposobnosti. Dakle, **polaznik obrazovanja odraslih** u smislu ovih zakona može biti lice starije od 15 godina koje nije završilo osnovno obrazovanje, odnosno lice koje je starije od 18 godina, a da pri tome nema status učenika ili studenta. **Odraslo lice koje se upisuje u program obrazovanja za odrasle stječe status polaznika obrazovanja, a status kandidata stječe uključivanjem u postupak priznavanja prethodnog učenja.**

Javno važeće obrazovanje odraslih je obrazovanje koje se stječe po javno važećem obrazovnom programu osnovnog i srednjeg obrazovanja, ili po prilagođenom javno važećem obrazovnom programu ili dijelu tog programa, u skladu s posebnim propisom koji uređuje tu oblast obrazovanja. Odrasli mogu stjecati znanja, vještine i kompetencije po donesenom, odnosno odobrenom programu obrazovanja ili dijelu tog programa, u skladu s ovim zakonom. Obrazovanje stečeno na ovaj način, nakon provjere od strane ovlaštene ustanove je javno važeće obrazovanje i dokazuje se javnom ispravom. Programi formalnog obrazovanja odraslih su po svojoj osnovi/suštini, sami po sebi, javno važeći obrazovni programi, dok, s druge strane, svi javno važeći obrazovni programi ne moraju istovremeno biti i formalni. Naime, i programi neformalnog obrazovanja odraslih, ukoliko su od posebnog interesa za kanton, odnosno u slučaju odgovora na hitne potrebe tržišta rada, mogu postati javno važeći obrazovni programi, ako ih odobri nadležno ministarstvo.

4.2 RS

Zakon o obrazovanju odraslih RS-a propisuje da je **obrazovanje odraslih** dio jedinstvenog obrazovnog sistema RS-a kojim se obezbjeđuju obrazovanje, usavršavanje i osposobljavanje odraslih lica.¹

Nadalje, slično kao i propisi u kantonima u FBiH, Zakon o obrazovanju odraslih RS-a propisuje da su **odrasli** lica starija od 15 godina koja nisu završila osnovno obrazovanje, a **polaznik obrazovanja** je odraslo lice koje pohađa program obrazovanja odraslih.²

Također, **javno važeći obrazovni program** definiran je kao program obrazovanja koji je donio nadležni organ republičke uprave ili program koji sadrži znanja utvrđena od strane nadležnog organa, u skladu sa zakonom.³ Nadležna ministarstva utvrđuju javno važeće programe obrazovanja za osposobljavanje, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, usavršavanje, specijalizaciju zaposlenih i nezaposlenih lica, i to na prijedlog Zavoda za obrazovanje odraslih.⁴

5. OBLICI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Obrazovanje odraslih se odvija kao:

- formalno i neformalno obrazovanje;
- informalno i samousmjereno učenje.

Formalno i neformalno obrazovanje odraslih predstavljaju organizirani procesi obrazovanja odraslih koji se odvijaju u odgovarajućim ustanovama i po odgovarajućim programima. U suštini, formalno obrazovanje odraslih je obrazovanje koje se stječe unutar redovnog školskog sistema i rezultira javnom ispravom (svjedodžbom ili diplomom) i kvalifikacijom, dok neformalno obrazovanje predstavlja svaki organizirani oblik obrazovanja koji se odvija izvan redovnog školskog sistema i koji ne vodi do stjecanja kvalifikacije, odnosno do napredovanja na kvalifikacijskoj skali.

Informalno učenje je spontano, neplanirano samostalno učenje i stjecanje znanja, vrijednosti, stavova, sposobnosti i vještina kroz svakodnevne aktivnosti vezane za posao, porodicu ili slobodno vrijeme.

Samousmjereno učenje predstavlja aktivnosti u kojima odrasla osoba samostalno uspostavlja kontrolu nad procesom učenja, kao i odgovornost za rezultate učenja.

U nastavku ćemo se detaljnije osvrnuti na formalno i neformalno obrazovanje odraslih.

5.1 Formalno obrazovanje

5.1.1 FBiH

Kako definiraju zakoni o obrazovanju odraslih u analizom obuhvaćenim kantonima (KS, ZDK, TK i HNK) FBiH, formalno obrazovanje odraslih je djelatnost koja se realizira u javnim ili

¹ Član 1. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

² Član 5. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

³ Ibid.

⁴ Član 18. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

privatnim obrazovnim ustanovama upisanim u registar organizatora obrazovanja odraslih, koji vodi nadležno ministarstvo obrazovanja radi stjecanja općeg obrazovanja, odgovarajućih kvalifikacija, znanja, vještina i sposobnosti u skladu s posebnim zakonima, propisanim standardima i normativima, te nastavnim planovima i programima koje donosi ministar obrazovanja.⁵ Dakle, formalno obrazovanje odraslih se provodi u skladu s javno važećim obrazovnim programom.

Formalno obrazovanje odraslih, prema zakonima o obrazovanju odraslih u TK-u, ZDK-u i HNK-u, mogu provoditi: osnovne škole, srednje škole, visokoškolske ustanove, centri/ustanove za obrazovanje odraslih, ustanove za smještaj i brigu o licima s posebnim potrebama, penološke i druge ustanove registrirane za ovu djelatnost pod uslovom da posjeduju odobrenje nadležnog ministarstva za obrazovanje,⁶ dok prema Zakonu o obrazovanju odraslih u KS-u, formalno obrazovanje odraslih mogu izvoditi obrazovne ustanove u sistemu redovnog/formalnog obrazovanja, specijalizirane ustanove za obrazovanje odraslih i druge registrirane ustanove za tu djelatnost.⁷

Formalno obrazovanje odraslih, suštinski u svim administrativnim jedinicama, obuhvata osnovno obrazovanje odraslih i srednjoškolsko obrazovanje odraslih (stjecanje srednje stručne spreme, niže stručne spreme, prekvalifikaciju i dokvalifikaciju). U ZDK-u i TK-u pod ovim pojmom se, pored navedenog, ubraja i obrazovanje na visokoškolskim ustanovama lica koja su stekla visokoškolsko obrazovanje. Formalno obrazovanje odraslih prilagođeno je dobi, prethodnom obrazovanju, znanju, vještinama i sposobnostima odraslih.

5.1.2 RS

U RS-u, formalno obrazovanje odraslih definirano je kao obrazovni proces koji se izvodi u obrazovnim ustanovama po programima osnovnog i srednjeg obrazovanja prilagođenim potrebama i mogućnostima odraslih.⁸ Formalno obrazovanje se izvodi u skladu sa zakonima kojima se uređuju djelatnosti osnovnog i srednjeg obrazovanja, osim u pitanjima koja su uređena Zakonom o obrazovanju odraslih RS-a.⁹

Programe formalnog obrazovanja odraslih mogu izvoditi organizatori obrazovanja koji imaju odobrenje za izvođenje određenog programa koje izdaje Zavod za obrazovanje odraslih.¹⁰

Napominjemo da, iako Zakon o obrazovanju odraslih RS-a pravi jasnu razliku između formalnog i neformalnog obrazovanja, kroz većinu zakonskog teksta ta razlika se ne pravi. Budući da se za formalno obrazovanje propisuju određeni zahtjevi (npr. odobravanje izvođenja programa formalnog obrazovanja), može se zaključiti da odredbe u kojima nije posebno naglašeno da se odnose na formalno obrazovanje važe i za neformalno obrazovanje. Neformalno obrazovanje, kao poseban termin, pojavljuje se u ovom propisu tek tri puta, i to isključivo u vezi s definiranjem njegovog pojma i nabranjem programa neformalnog

⁵ Član 9. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a, član 7. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a, član 9. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a i član 7. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a.

⁶ Član 10. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a, član 13. Zakona o obrazovanju odraslih -a i član 10. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a.

⁷ Član 9. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a.

⁸ Član 2. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁹ Ibid.

¹⁰ Član 11. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

obrazovanja. U skladu s tim, potrebno je jasno ukazati na to da li se svi zahtjevi za formalno primjenjuju i na neformalno obrazovanje.

5.2. Neformalno obrazovanje

Iz analize relevantnih zakona o obrazovanju za sve administrativne jedinice proizlazi da neformalno obrazovanje odraslih označava organizirane procese učenja na osnovu posebnih programa usmjerenih na stjecanje znanja, sposobnosti i vještina radi lakšeg zapošljavanja, radi stjecanja vrijednosti i stavova odraslih za različite socijalne aktivnosti, te za lični razvoj.

Neformalno obrazovanje odraslih je organizirani proces učenja i obrazovanja usmjeren ka usavršavanju, specijalizaciji i dopunjavanju stečenih znanja, vještina i sposobnosti prema posebnim programima koje donose i realiziraju organizatori obrazovanja odraslih, i koje se odvija nezavisno od službenog (formalnog) sistema obrazovanja i ne vodi stjecanju javnih isprava (diploma i kvalifikacija).

Neformalno obrazovanje mogu organizirati i realizirati: osnovne škole, srednje škole, visokoškolske ustanove, ustanove za obrazovanje odraslih, škole/centri za učenje jezika, škole/centri za informaciono-komunikacione tehnologije, centri za kulturu i obrazovanje, autoškole, udruženja građana, privredni subjekti i druga pravna lica koja su, između ostalog, kao svoju djelatnost navela neformalno obrazovanje odraslih.¹¹ Konkretno, navođenje djelatnosti neformalnog obrazovanja podrazumijeva da prilikom osnivanja odnosno registracije organizatora obrazovanja djelatnost obrazovanja odraslih bude obuhvaćena osnivačkim aktom, koja će, zajedno s drugim djelatnostima, ukoliko postoje, biti upisana u registar poslovnih subjekata kod nadležnih sudova. Aktima organizatora neformalnog obrazovanja odraslih utvrđuju se način, uvjeti i vrijeme obrazovanja odraslih.

Dodatno, u KS-u je propisano i da neformalno obrazovanje odraslih koje nema status javno važećeg obrazovanja mogu provoditi i ostali pravni subjekti u skladu s odredbama Zakona o obrazovanju odraslih KS-a te ne podliježu obavezi institucionalne i programske akreditacije.

Iz analiziranih propisa može se zaključiti da ne postoje prepreke da organizatori formalnog obrazovanja odraslih provode i neformalno obrazovanje odraslih.

Dalje, vrijeme organiziranja neformalnog obrazovanja u toku godine utvrđuje se godišnjim programom rada pravnog subjekta za obrazovanje odraslih (organizator obrazovanja odraslih) koji provodi neformalno obrazovanje.

Programi neformalnog obrazovanja, koji su od posebnog interesa za administrativnu jedinicu, mogu postati javno važeći ukoliko ih odobri nadležno ministarstvo.

Neformalno obrazovanje je Zakonom o obrazovanju odraslih RS-a definirano kao organizirani proces učenja i obrazovanja usmjeren na usavršavanje, specijalizaciju i dopunjavanje znanja, vještina i sposobnosti prema dijelovima programa formalnog obrazovanja (modulima) i po posebnim programima za stjecanje znanja, vještina i sposobnosti, a koji se mogu organizirati kod obrazovnih ustanova i specijaliziranih organizacija koje ispunjavaju uslove prema programu koji izvode.¹² Iz prethodno navedene definicije proizlazi da se programi neformalnog

¹¹ Član 10. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a, član 7. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a, član 13. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a i član 10. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a.

¹² Član 2. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

obrazovanja mogu izvoditi na dva načina: (i) prema dijelovima/modulima programa formalnog obrazovanja, te (ii) prema posebnim programima koje organiziraju obrazovne ustanove i specijalizirane organizacije, što je definicija organizatora obrazovanja. Drugim riječima, programe neformalnog obrazovanja provode organizatori obrazovanja odraslih.

Na ovom mjestu značajno je istaći da Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja u RS-u propisuje da se u registar upisuju samo organizatori obrazovanja kojima je izdato rješenje o odobrenju za izvođenje formalnih i javno važećih programa obrazovanja odraslih. Zbog toga ostaje nejasno da li se i ko provjerava ispunjenost uslova za neformalno obrazovanje koje nije javno važeće. Prema stanju stvari proizlazi da se takva provjera kod neformalnog obrazovanja ne vrši.

6. OSNIVANJE I RAD INSTITUCIJA ZA OBRAZOVANJE ODRASLIH

6.1 Organizator obrazovanja odraslih u KS-u, ZDK-u, TK-u i HNK-u

Ovaj dio Analize (uključujući i tačke 6.1.1, 6.1.2, 6.1.3 i 6.1.4) fokus stavlja na zakonodavni okvir na području kantona u FBiH, dok će relevantni zakonodavni okvir za RS biti predstavljen u dijelu koji slijedi.

Organizatori obrazovanja odraslih mogu biti ustanove, organizacije i drugi pravni subjekti, koji ispunjavaju uvjete za obavljanje ove djelatnosti. Obrazovanje odraslih, kao svoju redovnu djelatnost ili kao djelatnost koja prati redovnu, mogu provoditi: obrazovne ustanove u sistemu redovnog formalnog obrazovanja, specijalizirane ustanove za obrazovanje odraslih, centri i organizacije za stručno usavršavanje, učenje stranih jezika, informaciono-komunikacijske tehnologije, obuku i razvoj ljudskih resursa, autoškole, zavodi i službe za zapošljavanje, javne agencije, javna preduzeća i privredna društva, privredne komore, poslodavci, preduzetnici i obrtnici i njihova udruženja, sindikalne organizacije, te fondacije i udruženja građana, ustanove za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica s invaliditetom, ustanove za smještaj i brigu o licima s posebnim potrebama, penološke ustanove, centri za informiranje, savjetovanje i karijerno vođenje, kulturno-obrazovni centri, te svi drugi subjekti pod uvjetom da posjeduju odobrenje kantonalnog ministarstva obrazovanja za realizaciju programa obrazovanja odraslih, odnosno rješenje o ispunjenosti uvjeta za izvođenje programa obrazovanja odraslih.

Generalno, organizatori obrazovanja odraslih djelatnost obavljaju u skladu sa standardima i normativima za obrazovanje odraslih kojima se standardiziraju i normiraju: prostor, oprema, kadrovi, nastavna sredstva i učila.

Navedene standarde i normative u HNK-u i TK-u donose ministarstva obrazovanja,¹³ u ZDK-u Ministarstvo obrazovanja, uz prethodnu saglasnost Vlade Kantona,¹⁴ dok u KS-u standarde i normative donosi Vlada Kantona na prijedlog Ministarstva obrazovanja.¹⁵

Pravilnik o standardima i normativima za obrazovanje odraslih ZDK-a i Standardi i normativi za realizaciju programa obrazovanja odraslih KS-a propisuju standarde i normative koje mora ispunjavati ustanova za izvođenje formalnih/javno važećih programa obrazovanja odraslih. Za

¹³ Član 13. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a i član 10. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a.

¹⁴ Član 10. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a.

¹⁵ Član 15. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a.

razliku od ovog rješenja, Standardi i normativi za obrazovanje odraslih u TK-u i Standardi i normativi za obrazovanje odraslih u HNK-u utvrđuju uslove za osnivanje organizatora obrazovanja odraslih i uslove za izvođenje programa obrazovanja odraslih, ne precizirajući o kojim programima je riječ.

Kantonalna ministarstva obrazovanja propisuju i način i postupak za utvrđivanje ispunjenosti uslova za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih koje mora ispunjavati organizator obrazovanja odraslih koji izvodi formalne/javno važeće programe obrazovanja odraslih.

Zakon o obrazovanju odraslih KS dalje propisuje da upravni i stručni nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih provodi Ministarstvo obrazovanja KS-a, dok inspekcijski nadzor nad primjenom ovog zakona i drugih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih vrši Kantonalna uprava za inspekcijske poslove.

Na drugoj strani, u HNK-u, nosioci praćenja i razvoja obrazovanja odraslih su: Ministarstvo obrazovanja HNK-a, Zavod za školstvo i Pedagoški zavod, a stručni nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih vrše prethodno navedeni zavodi. Inspekcijski nadzor nad primjenom Zakona o obrazovanju odraslih i drugih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih vrši Inspektorat Ministarstva obrazovanja HNK-a.

U praćenju i razvoju sistema obrazovanja odraslih u ZDK-u sudjeluju: Vijeće za obrazovanje odraslih (stručno i savjetodavno tijelo Ministarstva obrazovanja ZDK-a koje imenuje Vlada ZDK-a), Ministarstvo obrazovanja ZDK-a i Pedagoški zavod. Nosioci praćenja i razvoja obrazovanja odraslih na području TK-a su: Tripartitno savjetodavno vijeće, Ministarstvo obrazovanja TK-a i Pedagoški zavod.

6.1.1 Osnivanje ustanove za obrazovanje odraslih

Pravni subjekt za formalno obrazovanje odraslih može osnovati domaće i strano pravno i fizičko lice u svim oblicima svojine, uz odobrenje ministra za obrazovanje i uz prethodnu saglasnost kantonalnih vlada.¹⁶ Na osnivanje, rad i statusne promjene pravnih subjekata za formalno obrazovanje odraslih, primjenjuju se odredbe Zakona o ustanovama u FBiH, u dijelu koji nije reguliran kantonalnim zakonima o obrazovanju odraslih. Osnivanje pravnih subjekata predviđa se u skladu s planom obrazovanja odraslih i zakonom. Naglašavamo da je plan obrazovanja odraslih strateški dokument kojim se utvrđuje opći javni interes u obavljanju obrazovanja odraslih, koji je detaljno objašnjen pod tačkom 11 Analize, a koji propisuje da se osnivanje pravnih subjekata planira planom obrazovanja.

Osnivač pravnog subjekta osigurava sredstva potrebna za osnivanje i rad pravnog subjekta, u skladu sa standardima i normativima za realizaciju programa obrazovanja odraslih, kojima se posebno standardiziraju i normiraju: prostor, oprema, kadrovi, nastavna sredstva i učila.

Organizator obrazovanja odraslih može izvoditi određeni program formalnog/javno važećeg obrazovanja odraslih ako ima registriranu djelatnost obrazovanja i ako ispunjava standarde i normative u pogledu tehničkih, higijenskih, prostornih, kadrovskih, materijalnih i drugih uvjeta za izvođenje tog programa propisanih od strane kantonalnih ministarstava obrazovanja. Organizatori obrazovanja odraslih dužni su podnijeti zahtjev za svaki program

¹⁶ Član 14. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a, član 10. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a, član 14. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a i član 10. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a.

formalnog/javno važećeg obrazovanja odraslih koji žele izvoditi. Tako npr. u skladu sa zakonom o obrazovanju odraslih organizatori obrazovanja odraslih koji žele organizirati izvođenje dodatnih programa formalnog obrazovanja odraslih, a koji kao takvi nisu upisani u registar ministarstva obrazovanja, dužni su podnijeti zahtjev za odobravanje programa i ne mogu početi sa izvođenjem programa prije pribavljanja odobrenja ministarstva.

Standardima i normativima utvrđuju se:

- a) minimalni tehnički i higijenski uvjeti prostora u kojem se izvode programi obrazovanja odraslih;
- b) minimalni prostorni, kadrovski i materijalni uvjeti potrebni za izvođenje programa obrazovanja odraslih;
- c) standardi izvođenja programa obrazovanja odraslih.

Minimalni tehnički i higijenski uvjeti prostora u kojem se izvode programi obrazovanja odraslih podrazumijevaju da organizatori obrazovanja odraslih moraju zadovoljiti propisane higijensko-tehničke standarde koji se odnose na osvjtljenje, osunčanost, prozračivanje, toplinsku zaštitu, zaštitu od buke, akustičnost prostorija za nastavu, grijanje i hlađenje, snabdijevanje vodom, odvodnju otpadnih voda, električne instalacije, instalacije računarske opreme i zaštitu od požara.

Minimalni prostorni i materijalni uvjeti za izvođenje programa obrazovanja odraslih prikazani su u Tabela 1.¹⁷

Kadrovski uvjeti prikazani su u Tabela 2.¹⁸ Iz Tabela 2 proizlazi da se u TK-u i HNK-u andragoški zaposlenici andragoški usavršavaju prema programu koji donosi Pedagoški zavod (TK), odnosno Pedagoški zavod i Zavod za školstvo (HNK). Za razliku od prethodna dva kantona, u ZDK-u i KS-u ustanovljena je obaveza andragoškog osposobljavanja/usavršavanja andragoških zaposlenika, te su kantonalna ministarstva obrazovanja donijela, kao javno važeći program, neformalni program “Osnovna andragoška obuka” u trajanju od 120 sati.

¹⁷ Prema standardima i normativima za obrazovanje odraslih ZDK-a i KS-a propisuju se uvjeti koje mora ispunjavati ustanova za izvođenje formalnih/javno važećih programa obrazovanja odraslih, dok standardi i normativi za obrazovanje odraslih u TK-u i HNK-u utvrđuju uslove za osnivanje organizatora obrazovanja odraslih i uslove za izvođenje programa obrazovanja odraslih, ne precizirajući o kojim programima je riječ.

¹⁸ Ibid.

Tabela 1. Minimalni prostorni i materijalni uvjeti potrebni za izvođenje programa obrazovanja odraslih

PROSTORNI STANDARDI ¹⁹
<ul style="list-style-type: none">- osigurani radni prostor po polazniku u učionici opće namjene od najmanje 2,5 m²- jedna učionica opće namjene za grupnu nastavu (u ZDK-u, HNK-u i TK-u za najmanje 10 polaznika u grupi)- specijalizirana učionica za posebne oblike, metode i sadržaje nastavnog rada utvrđene programom obrazovanja za pojedine obrazovne sadržaje, veličine od najmanje 3 m² po polazniku- posebna specijalizirana učionica, ako izvodi program obrazovanja odraslih koji obuhvata i osposobljavanje za rad na računarima, koja mora imati najmanje 3,5 m² površine po radnom mjestu (računaru)- radionice, laboratorije i prostore za izvođenje praktične nastave po strukama za koje se polaznici obrazuju sa osiguranim radnim prostorom od 5 m² po polazniku (u HNK-u i TK-u)²⁰- prostor za individualni rad s polaznicima- prostorije za osoblje (nastavno i administrativno-tehničko)- prostoriju za arhivu- po jedan odvojeni sanitarni čvor za žene i muškarce s umivaonikom ili s pretprostorom u kojem se nalazi umivaonik- nesmetan pristup i komunikacija s osobama s invaliditetom u unutrašnjem prostoru ustanove, nesmetan ulazak u ustanovu (pristup objektu, samostalna komunikacija u prostorima neophodnim za studij, odnosno rad i drugo), te poseban toalet
OBAVEZNA OPREMA UČIONICA

¹⁹ Prostorne uvjete organizator obrazovanja odraslih mora imati u vlasništvu ili u zakupu.

²⁰ Organizator obrazovanja odraslih može organizirati izvođenje stručne prakse, praktične nastave i vježbi u prostorima drugog pravnog lica s kojim mora zaključiti poseban ugovor o saradnji s jasno definiranim obavezama i odgovornostima obje ugovorne strane.

- učionica opće namjene mora imati odgovarajuće učioničke radne stolove sa stolicom za svakog polaznika
- specijalizirane učionice za posebne oblike, metode i sadržaje nastavnog rada moraju imati odgovarajući učionički namještaj, koji odgovara zahtjevima programa obrazovanja za pojedine nastavne sadržaje
- specijalizirana učionica za nastavu iz računarstva u programu koji obuhvata i osposobljavanje za rad na računarima mora imati najmanje jedan umreženi računar po polazniku i jedan računar za nastavnika, s odgovarajućom i licenciranom programskom opremom u vlasništvu ustanove
- učionica mora biti opremljena audio i video sredstvima, nepokretnom ili prenosivom pločom, platnom ili zidom za projekciju i drugim nastavnim sredstvima i pomagalicama, u skladu s materijalnim uvjetima utvrđenima u programu obrazovanja za pojedine predmete i obrazovne sadržaje
- druge prostorne zahtjeve i zahtjeve opreme određuju obrazovni programi koje izvodi ustanova za obrazovanje odraslih

Tabela 2. Kadrovski uvjeti potrebni za izvođenje programa obrazovanja odraslih

HNK	TK	ZDK	KS
<p>- Andragoški zaposlenici moraju ispunjavati uslove propisane Zakonom o obrazovanju odraslih i programom obrazovanja, a koji ne smiju biti suprotni odredbama o potrebnom nivou obrazovanja iz propisa koji reguliraju djelatnost obrazovanja.</p> <p>- Andragoški zaposlenici se andragoški usavršavaju prema programu koji donose Pedagoški zavod i Zavod za školstvo.</p>	<p>- Andragoški zaposlenici moraju ispunjavati uslove propisane Zakonom o obrazovanju odraslih i programom obrazovanja, a koji ne smiju biti suprotni odredbama o potrebnom nivou obrazovanja iz propisa koji reguliraju djelatnost obrazovanja.</p> <p>- Andragoški zaposlenici se andragoški usavršavaju prema programu koji donosi Pedagoški zavod.</p>	<p>- Andragoški zaposlenici moraju ispunjavati uvjete propisane Zakonom o obrazovanju odraslih i programom obrazovanja, a koji ne smiju biti suprotni odredbama o potrebnom nivou obrazovanja iz propisa koji reguliraju djelatnost obrazovanja.</p> <p>- Andragoški zaposlenici se andragoški osposobljavaju i usavršavaju prema programu²¹ koji</p>	<p>- Standardi i normativi za realizaciju programa obrazovanja odraslih ne propisuju (kao u ostala tri kantona) posebne kadrovske uvjete.</p> <p>- Ipak, kao i u ZDK-u, ustanovljena je obaveza andragoškog osposobljavanja/usavršavanja andragoških uposlenika, te je Ministarstvo obrazovanja KS-a donijelo, kao javno važeći program, neformalni program “Osnovna</p>

²¹ Zakonom o obrazovanju odraslih ZDK-a ustanovljena je obaveza andragoškog osposobljavanja/usavršavanja andragoških uposlenika, te je Ministarstvo obrazovanja donijelo, kao javno važeći program, neformalni program “Osnovna andragoška obuka” u trajanju od 120 sati.

HNK	TK	ZDK	KS
<ul style="list-style-type: none"> - Organizator obrazovanja odraslih mora imati u radnom odnosu nastavnika s punim ili nepunim radnim vremenom potrebnog za realizaciju 1/3 nastave, a najmanje dva nastavnika s punim radnim vremenom. - Organizator obrazovanja odraslih mora imati u radnom odnosu i ostalo nenastavno osoblje (direktor, administrativno-finansijski radnik) s punim ili nepunim radnim vremenom u zavisnosti od potreba. - Nastavna norma nastavnika po nastavnim predmetima ne može biti veća od 25 sati neposrednog obrazovnog rada. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizator obrazovanja odraslih mora imati u radnom odnosu nastavnika s punim ili nepunim radnim vremenom potrebnog za realizaciju 1/3 nastave, a najmanje tri nastavnika s punim radnim vremenom. - Organizator obrazovanja odraslih mora imati u radnom odnosu i ostalo nenastavno osoblje (sekretar, administrativno-finansijski radnik, domar-ložrač, higijeničar i dr.) s punim ili nepunim radnim vremenom u zavisnosti od potreba. - Nastavna norma nastavnika po nastavnim predmetima ne može biti veća od 25 sati neposrednog obrazovnog rada. 	<ul style="list-style-type: none"> donosi Ministarstvo o čemu se izdaje uvjerenje. - Lica koja su radila na poslovima obrazovanja odraslih najmanje tri godine, mogu nastaviti obavljanje navedenih poslova uz obavezu andragoškog osposobljavanja i usavršavanja. - Organizator obrazovanja odraslih mora imati u radnom odnosu nastavnika s punim ili nepunim radnim vremenom potrebnog za realizaciju 1/3 nastave. - Organizator obrazovanja odraslih mora imati u radnom odnosu i ostalo nenastavno osoblje (sekretar, administrativno-finansijski radnik, domar-ložrač, higijeničar i drugo), s punim ili nepunim radnim vremenom, u zavisnosti od potreba. - Nastavna norma nastavnika po nastavnim predmetima ne može biti veća od 25 sati neposrednog obrazovnog rada. 	<ul style="list-style-type: none"> andragoška obuka” u trajanju od 120 sati.

Na osnovu analize propisa u pogledu osnivanja organizatora obrazovanja odraslih, nakon utvrđene potrebe za osnivanjem organizatora obrazovanja, proizlazi da je potrebno da organizatori izvođenja programa obrazovanja odraslih imaju obezbijedena sredstva za finansiranje, odnosno sufinansiranje programa za obrazovanje odraslih, da je osiguran adekvatan prostor koji ispunjava higijensko-tehničke uvjete u skladu sa standardima i normativima prostora i opreme, da postoji potreban broj predavača, stručnih saradnika i ostalih zaposlenih, kao i da su obezbijedena sredstva za rad od strane osnivača.

Pravni subjekt (organizator obrazovanja odraslih), koji je ispunio uvjete predviđene važećim kantonalnim zakonima za obrazovanje odraslih, nakon upisa u registar organizatora obrazovanja odraslih (za razliku od drugih u ZDK-u se ovaj registar naziva Registar ustanova za obrazovanje odraslih) ima status javno priznatog organizatora obrazovanja odraslih.

U pogledu materijalnih sredstava za rad organizatora obrazovanja odraslih dodatno ističemo da ih mora obezbijediti osnivač organizatora obrazovanja odraslih, a ona, između ostalog, uključuju troškove osnivanja organizatora obrazovanja odraslih, kao i troškove odobravanja realiziranja (jednog) programa obrazovanja odraslih po zahtjevu organizatora obrazovanja odraslih. Izvori i načini obezbjeđivanja sredstava za rad organizatora obrazovanja odraslih utvrđuju se odlukom o osnivanju, a ti podaci se navode i u elaboratu o opravdanosti osnivanja organizatora obrazovanja odraslih. Zakoni o obrazovanju odraslih KS-a i HNK-a propisuju da elaborat o opravdanosti osnivanja obavezno sadrži: podatke o osnivaču, sjedište i naziv, ciljeve, dužinu trajanja obrazovanja odraslih, vrste programa za obrazovanje odraslih koje planira realizirati, potrebe društva za obrazovanjem za određeno zanimanje, profil i stepen stručne sprema koji se stječe po završetku obrazovanja, ispunjenost uslova utvrđenih standardima i normativima, finansijska sredstva potrebna za ispunjenje tih uslova i način osiguranja finansijskih sredstava za rad.²² Za razliku od KS-a i HNK-a, sadržaj elaborata u drugim analiziranim kantonima nije propisan.

Zakoni o obrazovanju odraslih u KS-u i HNK-u propisuju i šta sve treba da sadrži odluka o osnivanju ustanove za obrazovanje odraslih. Tako je u KS-u propisano da odluka o osnivanju sadrži: naziv osnivača, naziv i sjedište organizatora obrazovanja odraslih, vrstu programa za koje se osniva, izvore i način obezbjeđivanja sredstava za rad, program obrazovanja po kojem će se raditi, broj nastavnika i drugog osoblja, zgrade i objekte koji će biti obezbijedeni i koji će se koristiti, lice koje će predstavljati i zastupati instituciju i njegova ovlaštenja i odgovornosti, rok za donošenje općeg akta, imenovanje organa upravljanja i rukovođenja te druga pitanja značajna za rad organizatora obrazovanja odraslih.²³ Pored navedenih uslova propisanih u KS-u, u HNK-u je propisano da odluka o osnivanju treba da sadrži i odredbe o tijelima ustanove i o upravljanju ustanovom i vođenju njenih poslova, način raspolaganja s dobiti i pokrivanju gubitaka ustanove, te međusobna prava i obaveze osnivača i ustanove.²⁴

6.1.2 Registar organizatora obrazovanja odraslih

Pravni subjekti koji su ispunili uvjete za osnivanje utvrđene kantonalnim zakonom o obrazovanju odraslih upisuju se u registar organizatora obrazovanja odraslih koji vodi kantonalno ministarstvo obrazovanja. Bliži propis o postupku utvrđivanja uvjeta, o sadržaju i

²² Član 19. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a i član 17. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a.

²³ Član 16. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a.

²⁴ Član 16. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a.

načinu vođenja registra donosi kantonalni ministar obrazovanja, dok provjeru uvjeta za upis u registar vrši komisija koju on formira, a na zahtjev osnivača nakon ispunjenosti uvjeta i provedenog postupka shodno odredbama važećih zakona o obrazovanju odraslih. Na osnovu pozitivnog izvještaja komisije, kantonalni ministar obrazovanja donosi rješenje o ispunjenosti uvjeta za upis u registar na osnovu kojeg stječe status licenciranog organizatora obrazovanja odraslih. Nakon upisa u registar, organizator obrazovanja odraslih upisuje se i u sudski registar i danom upisa stječe status pravnog lica.

Zakoni o obrazovanju odraslih u analiziranim kantonima predviđaju donošenje pravilnika o postupku utvrđivanja uvjeta o sadržaju i načinu vođenja registra kojim se detaljnije regulira predmetno pitanje, a koji je usvojen i donijet u KS-u, ZDK-u i TK-u, dok takav podzakonski akt u HNK-u nije donesen.

Organizator formalnih/javno važećih programa obrazovanja odraslih dužan je voditi dokumentaciju i evidenciju o obrazovanju odraslih i izdavati odgovarajuće javne isprave o završenom obrazovanju.

Reprezentativna udruženja poslodavaca, privredne i obrtničke komore vode evidencije poslodavaca kod kojih se može obavljati praktičan rad, te druge evidencije iz djelokruga njihovih aktivnosti u području obrazovanja odraslih.

6.1.3 Provjera ispunjenosti uvjeta rada organizatora obrazovanja odraslih

Ministarstvo obrazovanja KS-a vrši provjeru ispunjenosti uvjeta rada organizatora obrazovanja odraslih svake dvije godine, a po potrebi i češće.²⁵ Ministar donosi pravilnik kojim se preciznije uređuju proces i način provjere ispunjenosti uvjeta za rad i akreditaciju.²⁶

Potrebno je napraviti razliku između provjere ispunjenosti uvjeta rada i provjere ispunjenosti uvjeta za provođenje obrazovanja odraslih, koja prethodi pribavljanju odobrenja i rješenja nadležnih organa te upisu u nadležni registar poslovnih subjekata. Na drugoj strani, provjera ispunjenosti uvjeta rada obuhvata naknadnu provjeru uslova koje organizator mora ispunjavati u svom radu, kao što je npr. kontinuirano ispunjavanje zakonskih obaveza, usklađivanje akata s novim propisima ili ispunjavanje bilo kakvih drugih propisanih uslova za zakonito obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih. Ove aktivnosti provodi komisija koju imenuje ministar svojom odlukom.

Ako se prilikom kontrole ispunjenosti uvjeta rada ustanovi da organizator obrazovanja odraslih ne obavlja djelatnost na način utvrđen zakonom ili ne ispunjava uvjete propisane zakonom, kantonalno ministarstvo obrazovanja će rješenjem utvrditi rok za otklanjanje nepravilnosti koji ne može biti duži od šest mjeseci, a tokom trajanja roka pravni subjekt ne može vršiti prijem i upis polaznika niti obavljati druge aktivnosti koje su uvjetovane otklanjanjem utvrđenih nedostataka. Ako institucija za obrazovanje odraslih u navedenom roku ne ukloni nepravilnosti, kantonalna ministarstva obrazovanja obavezno donose odluku o zabrani rada i nalažu brisanje iz registra organizatora obrazovanja odraslih. S tim u vezi, protiv rješenja kantonalnog ministarstva obrazovanja nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor pred nadležnim sudom u roku od 30 dana od dana prijema predmetnog rješenja.²⁷

²⁵ Član 27. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a.

²⁶ Pravilnik o ispunjenosti uvjeta za rad i akreditaciju organizatora za obrazovanje odraslih ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj 28/2019).

²⁷ Ibid.

Za razliku od rješenja u KS-u, ministarstva obrazovanja ZDK-a, TK-a i HNK-a vrše provjeru ispunjenosti uvjeta rada ustanove za obrazovanje odraslih svake četiri godine.²⁸

Ako se prilikom kontrole utvrdi da organizator obrazovanja odraslih ne obavlja djelatnost na način utvrđen zakonom o obrazovanju odraslih ili ne ispunjava uslove propisane tim zakonom, nadležno kantonalno ministarstvo za obrazovanje utvrđuje rok za otklanjanje nepravilnosti koji ne može biti duži od tri mjeseca. Dok se utvrđene nepravilnosti ne otklone, organizator obrazovanja odraslih ne može vršiti prijem i upis polaznika niti obavljati druge aktivnosti vezane za obrazovanje odraslih. Ako organizator obrazovanja odraslih ne otkloni nepravilnosti u datom roku, ministarstvo obrazovanja donosi rješenje o zabrani rada i pokreće postupak brisanja organizatora obrazovanja odraslih iz registra organizatora obrazovanja odraslih.²⁹

Zakoni o obrazovanju odraslih HNK-a i TK-a naglašavaju da je rješenje o zabrani rada organizatora obrazovanja odraslih konačan upravni akt, što podrazumijeva da se protiv takvog akta nadležnog organa može pokrenuti upravni spor.

6.1.4 Akreditacija

Ministarstvo obrazovanja KS-a vrši eksternu ocjenu kvaliteta rada organizatora obrazovanja odraslih svakih pet godina. U procesu akreditacije procjenjuje se kvalitet organizatora obrazovanja odraslih kao i programa koje oni provode, te potvrđuje da zadovoljavaju unaprijed utvrđene kriterije i standarde za obavljanje djelatnosti i izvođenje određenog programa. Proces akreditacije organizatora i programa obrazovanja odraslih vrši nezavisno akreditacijsko tijelo koje uspostavlja Ministarstvo obrazovanja KS-a. Akreditacija se odnosi na sve institucije/organizacije u području obrazovanja odraslih koje provode programe koji vode do stjecanja kvalifikacija i kompetencija definiranih u kvalifikacijskom okviru u Bosni i Hercegovini. Postupak akreditacije podrazumijeva institucionalnu i programsku akreditaciju. Status akreditirane institucije/organizacije je vremenski ograničen, ali se produžava kroz proces reakreditacije, pri čemu se akreditirani programi periodično evaluiraju i po potrebi inoviraju.³⁰

Za razliku od KS-a, zakoni o obrazovanju odraslih ZDK-a, TK-a i HNK-a ne sadrže odredbe o provođenju postupka akreditacije.

6.2 Organizatori obrazovanja odraslih u RS-u

Zakon o obrazovanju odraslih RS-a predviđa da se obrazovanjem, kao svojom redovnom djelatnošću ili djelatnošću koja prati redovnu, mogu baviti osnovne i srednje škole, koje su registrirane za obrazovanje odraslih, i specijalizirane organizacije za obrazovanje odraslih, kao što su: radnički univerziteti, centri za obuku, škole stranih jezika, autoškole, kao i druga pravna lica koja ispunjavaju uslove predviđene pojedinačnim programom za obrazovanje odraslih.³¹ Dakle, osim javnih ustanova za obrazovanje (osnovne i srednje škole koje su registrirane za obrazovanje odraslih), Zakon predviđa da organizatori obrazovanja mogu biti i

²⁸ Član 14. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a, član 21. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a i član 13. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a.

²⁹ Član 14. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a, član 21. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a i član 13. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a.

³⁰ Član 26. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a.

³¹ Član 10. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

“specijalizovane organizacije za obrazovanje odraslih”. Dalje, osim onih specifično navedenih (radnički univerziteti, centri za obuku, škole stranih jezika i sl.), Zakon predviđa da to mogu biti i sva druga pravna lica “koja ispunjavaju uslove predviđene pojedinačnim programom za obrazovanje odraslih”, što je rješenje slično onima u Analizom obuhvaćenim kantonima.

Tako, Zakon u članu 11. predviđa da programe formalnog obrazovanja odraslih mogu izvoditi organizatori obrazovanja koji imaju odobrenje za izvođenje određenog programa. Odobrenje izdaje Zavod za obrazovanje odraslih, na osnovu zahtjeva uz koji se prilažu: a) programi formalnog obrazovanja odraslih, b) dokazi o stručno-pedagoškim radnicima i nastavnicima koji izvode program, c) dokazi o prostoru, opremi i nastavnim sredstvima, d) dokazi o sredstvima za izvođenje programa i e) dokaz o uplati naknade koja se koristi za troškove postupka.³² Programom obrazovanja, između ostalog, utvrđuju se i kadrovski, didaktički i prostorni uslovi za njegovo izvođenje,³³ iz čega također proizlazi da organizator obrazovanja mora ispunjavati ove uvjete za svaki pojedinačni program koji ima namjeru izvoditi.

Pravilnikom o postupku izbora organizatora obrazovanja odraslih uređen je postupak izbora organizatora obrazovanja za izvođenje odgovarajućih formalnih programa iz plana obrazovanja odraslih koji donosi Vlada RS-a. U tom smislu, Zavod za obrazovanje odraslih raspisuje javni konkurs za izbor organizatora obrazovanja³⁴ na koji se mogu prijaviti organizatori obrazovanja koji su registrirani za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih.³⁵ Javni konkurs, između ostalog, sadrži i podatke o potrebnim kadrovskim, didaktičkim i prostornim uslovima, u zavisnosti od vrste programa obrazovanja odraslih.³⁶

Nadalje, članom 34. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a predviđeno je da obrazovanje odraslih obavljaju nastavnici, profesori, treneri i drugi stručni radnici, koji moraju ispunjavati uslove propisane programom za obrazovanje odraslih, te imaju obavezu stalnog stručnog i andragoškog usavršavanja. Također je propisano da ministar donosi pravilnik o vrsti stručne spremlje nastavnika.

Nadzor nad stručnim radom organizatora obrazovanja vrši Zavod za obrazovanje odraslih, dok inspekcijnski nadzor vrši Republička uprava za inspekcijnske poslove posredstvom Prosvjetne inspekcije.³⁷ U vršenju inspekcijnskog nadzora, inspektor ima široke ovlasti, uključujući i mogućnost zabrane rada organizatoru obrazovanja koji ne ispunjava propisane uslove, do donošenja konačnog rješenja Zavoda za obrazovanje odraslih. Također može podnijeti zahtjev za brisanje organizatora iz registra Zavoda.³⁸

Registar organizatora obrazovanja vodi Zavod za obrazovanje odraslih, dok ministar (prosvjete i kulture) donosi pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra.³⁹ Organizatori obrazovanja su obavezni da vode andragošku dokumentaciju i evidenciju.⁴⁰

³² Član 11. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

³³ Član 14. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

³⁴ Član 2. Pravilnika o postupku izbora organizatora obrazovanja odraslih.

³⁵ Član 3. Pravilnika o postupku izbora organizatora obrazovanja odraslih.

³⁶ Član 4. Pravilnika o postupku izbora organizatora obrazovanja odraslih.

³⁷ Član 40. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

³⁸ Član 40b. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

³⁹ Član 36. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁴⁰ Ibid.

7. PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Obrazovanje odraslih zasniva se na programima obrazovanja odraslih ili dijelovima odgovarajućih programa za redovne učenike kojima odrasli stječu ključne i stručne kompetencije i kvalifikacije, potrebne za lični i profesionalni razvoj, rad i zapošljavanje, kao i društveno odgovorno ponašanje, odnosno dopunjuju znanja, vještine, sposobnosti i stavove.

Program obrazovanja odraslih je službeni dokument koji donosi ili na koji daje saglasnost nadležno ministarstvo obrazovanja, na prijedlog organizatora obrazovanja odraslih i drugih zainteresiranih subjekata koji se bave obrazovanjem odraslih, ako je riječ o formalnom/javno važećem obrazovanju, dok programe neformalnog obrazovanja donosi organizator obrazovanja odraslih, a kojima se utvrđuju nastavni sadržaji koji će se realizirati u tom procesu. Programom obrazovanja propisuju se nastavne oblasti i forme nastavnog rada te metodičko-didaktička uputstva za njihovu realizaciju, a prilagođen je odgovarajućem stepenu obrazovanja, kao i dobi polaznika, njihovom prethodnom obrazovanju, znanju, vještinama i sposobnostima. Zahtjev za akreditaciju programa obrazovanja podnosi pravni subjekt registriran za tu djelatnost nadležnom ministarstvu obrazovanja.

7.1 Programi formalnog obrazovanja odraslih

Programi formalnog obrazovanja odraslih su: programi za stjecanje osnovnog obrazovanja odraslih, programi za stjecanje srednjoškolskog obrazovanja, programi prekvalifikacije i programi dokvalifikacije. Osim spomenutih programa, koji su navedeni kao programi formalnog obrazovanja odraslih u svim administrativnim jedinicama, u programe formalnog obrazovanja odraslih pojedine administrativne jedinice ubrajaju i programe na visokoškolskim ustanovama (KS, ZDK i TK), programe za stjecanje prvog zanimanja (ZDK, TK i RS), programe osposobljavanja za manje složene poslove za uključivanje u rad nakon završene osnovne škole (ZDK i TK), programe osposobljavanja i programe usavršavanja (HNK i RS).

U tabeli 3 dat je prikaz formalnih programa obrazovanja odraslih u svim administrativnim jedinicama.

Tabela 3. Programi formalnog obrazovanja odraslih

KS	ZDK	TK	HNK	RS
a) programi za stjecanje osnovnog obrazovanja b) programi za stjecanje srednjeg obrazovanja c) programi za stjecanje visokog obrazovanja d) programi dokvalifikacije e) programi prekvalifikacije	a) programi osnovnog obrazovanja odraslih b) programi za stjecanje srednje stručne spreme c) posebni programi na visokoškolskim ustanovama d) programi za stjecanje prvog zanimanja e) programi prekvalifikacije f) programi dokvalifikacije g) programi osposobljavanja za manje složene poslove za uključivanje u rad nakon završene osnovne škole	a) programi osnovnog obrazovanja odraslih b) programi za stjecanje srednje stručne spreme c) posebni programi na visokoškolskim ustanovama d) programi za stjecanje prvog zanimanja e) programi prekvalifikacije f) programi dokvalifikacije g) programi osposobljavanja za manje složene poslove	a) programi za stjecanje osnovnog obrazovanja odraslih b) programi za stjecanje srednjoškolskog obrazovanja c) programi prekvalifikacije d) programi dokvalifikacije e) programi osposobljavanja f) programi usavršavanja	a) osnovno obrazovanje odraslih b) programi za stjecanje srednje stručne spreme c) programi za stjecanje prvog zanimanja d) programi prekvalifikacije e) programi osposobljavanja f) programi usavršavanja

Programima formalnog obrazovanja obavezno se utvrđuju: a) naziv programa, b) cilj(evi) programa, c) znanje, vještine i sposobnosti koje se stječu završetkom programa, d) uvjeti za upis, napredovanje i završetak programa, e) nastavni predmeti ili nastavni sadržaji, f) ukupno trajanje programa i/ili trajanje programa po nastavnim predmetima ili sadržajima (izraženo u nastavnim satima), g) način/oblici izvođenja programa, h) kadrovski, didaktički, prostorni i drugi uvjeti za izvođenje programa, i) način provjere ishoda učenja i j) način evaluacije programa.

Formalni programi obrazovanja odraslih za stjecanje srednje stručne spreme izvode se u javnim i privatnim ustanovama za odgoj i obrazovanje u sistemu redovnog/formalnog obrazovanja. Izuzetno, u KS-u, privatni organizatori obrazovanja odraslih koji su upisani u Registar organizatora obrazovanja odraslih u Ministarstvu obrazovanja KS, od dana stupanja na snagu Zakona o obrazovanju odraslih KS-a mogu realizirati programe formalnog obrazovanja odraslih za stjecanje srednje stručne spreme (za III i IV stepen, izuzev gimnazije) za dvije generacije polaznika.⁴¹

Programi prekvalifikacije i dokvalifikacije kao dio formalnog obrazovanja, izvode se u ustanovama i drugim obrazovnim institucijama koje su upisane u registar organizatora obrazovanja odraslih kod nadležnih ministarstava obrazovanja i koje su upisane u registar pravnih lica kod nadležnog suda.

Prilikom upisa u formalni program obrazovanja odraslih, organizator obrazovanja odraslih dužan je s polaznikom zaključiti **ugovor o obrazovanju**, kojim se uređuju međusobna prava i obaveze tokom trajanja obrazovanja. Sadržaj ugovora je definiran zakonima o obrazovanju odraslih. Pregled sadržaja ugovora o obrazovanju prikazan je u Prilogu br. 2.

Na osnovu programa obrazovanja odraslih, pravni subjekti koji vrše formalno obrazovanje odraslih donose godišnji program rada za svaku školsku godinu, dok pravni subjekti koji vrše javno važeće neformalno obrazovanje odraslih donose godišnji program rada za svaku kalendarsku godinu.

U vezi s načinom donošenja formalnih programa obrazovanja odraslih, potrebno je istaknuti određene činjenice karakteristične za pojedine administrativne jedinice i to kako slijedi:

ZDK – programe formalnog obrazovanja donosi Ministarstvo obrazovanja ZDK-a na prijedlog Pedagoškog zavoda, a može ih donijeti i ustanova za obrazovanje odraslih uz saglasnost Ministarstva obrazovanja ZDK-a, na osnovu prethodno pribavljenog mišljenja Pedagoškog zavoda.⁴² Na osnovu programa obrazovanja odraslih, centri za obrazovanje odraslih prilikom osnivanja donose prijedlog godišnjeg programa rada. Godišnji program rada dostavljaju za svaku školsku godinu prema utvrđenoj metodologiji koju donosi Pedagoški zavod, a “najkasnije 30 dana nakon završenog upisa polaznika”⁴³.

TK – program formalnog obrazovanja odraslih donosi Ministarstvo obrazovanja TK-a na prijedlog Pedagoškog zavoda TK-a.⁴⁴

⁴¹ Član 9. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a.

⁴² Član 16. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a.

⁴³ Član 20a. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a.

⁴⁴ Član 15. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a.

HNK – programe formalnog obrazovanja donosi Ministarstvo obrazovanja HNK-a, nakon prethodno pribavljenog mišljenja Zavoda za školstvo odnosno Pedagoškog zavoda.⁴⁵

Programi formalnog obrazovanja odraslih realiziraju se kroz: redovnu, konsultativno-instruktivnu, dopisno-konsultativnu nastavu, praktični rad, *online* nastavu i druge primjerene načine.

Polaznici su obavezni prisustvovati redovnoj nastavi, a za polaznike obrazovanja koji nisu u mogućnosti svakodnevno prisustvovati redovnoj nastavi organizira se konsultativno-instruktivna nastava, koja u programima za stjecanje osnovnog i srednjeg obrazovanja, odnosno prekvalifikacije i dokvalifikacije može biti zastupljena s najviše 30% od ukupno predviđenog trajanja nastave. Za razliku od navedenog, jedino je u TK-u definirano da konsultativno-instruktivna nastava ne može biti zastupljena s manje od 40% od ukupno predviđenog trajanja nastave.

Konsultativno-instruktivna nastava provodi se putem grupnih i individualnih konsultacija.

Dopisno-konsultativna nastava organizira se za polaznike obrazovanja koji su se, zbog fizičke i prostorne udaljenosti, opredijelili za samostalno učenje i može se provoditi ako za to postoje organizacijski i tehnički uvjeti, te osiguran odgovarajući nastavni materijal i mentorski rad s polaznikom.

Praktični rad se izvodi u punom fondu predviđenih sati za sve polaznike obrazovanja. Praktični rad se može izvoditi u objektu organizatora programa ili kod poslodavca ili drugog organizatora programa, pri čemu se međusobni odnosi organizatora, poslodavaca i polaznika reguliraju ugovorom.

Zahtjev za odobravanje izvođenja programa u sistemu formalnog obrazovanja odraslih (prema propisima ZDK-a, TK-a i HNK-a) registrirani organizator obrazovanja podnosi kantonalnom ministarstvu obrazovanja. Organizator formalnog obrazovanja odraslih uz zahtjev prilaže: a) program obrazovanja ukoliko već nije javno važeći, b) dokaze o kompetencijama andragoških radnika koji će realizirati program obrazovanja, c) dokaze o osiguranosti prostora, opreme i nastavnih sredstava zahtijevanih programom i d) dokaz o uplati naknade za troškove postupka utvrđivanja ispunjenosti uvjeta za izvođenje programa.⁴⁶ Ispunjenost uslova za izvođenje programa utvrđuje komisija za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izvođenje programa koju imenuje ministar.

U Zakonu KS-a navedeno je da zahtjev za akreditaciju programa formalnog/javno važećeg obrazovanja pravni subjekt registriran za tu djelatnost podnosi nadležnom ministarstvu obrazovanja. Uz zahtjev se prilažu: a) programi obrazovanja, b) dokazi o kompetencijama stručnih lica koja će realizirati programe obrazovanja, c) dokazi o obezbijeđenosti adekvatnog prostora, opreme i nastavnih sredstava, d) dokazi o obezbijeđenosti materijalnih sredstava za izvođenje programa obrazovanja i e) dokaz o uplati naknade na ime troškova provođenja postupka provjere ispunjenosti uvjeta za rad.⁴⁷ Rješenje o ispunjenosti uvjeta za realizaciju programa obrazovanja kojim se dodjeljuje akreditacija donosi ministar.

⁴⁵ Član 23. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a.

⁴⁶ Član 21. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a, član 25. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a i član 29. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a.

⁴⁷ Član 34. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a.

7.1.1 RS

Zakon o obrazovanju odraslih RS-a predviđa sadržaj programa obrazovanja odraslih, koji je isti za sve oblike obrazovanja. Načelno, Zakon navodi da su programi obrazovanja prilagođeni dobi,⁴⁸ prethodnom obrazovanju, znanju i vještinama i sposobnostima odraslih.⁴⁹

Zakonom o obrazovanju odraslih RS-a definirano je da programi formalnog obrazovanja obuhvataju: a) osnovno obrazovanje odraslih, b) programe za stjecanje srednje stručne spreme, c) programe za stjecanje prvog zanimanja, d) programe prekvalifikacije, e) programe osposobljavanja i f) programe usavršavanja.

Programom obrazovanja odraslih utvrđuju se: a) naziv programa, b) nastavni sadržaji, c) oblik izvođenja programa, d) trajanje programa i način provjere, e) kadrovski, didaktički, prostorni uslovi za njegovo izvođenje, te školska i stručna sprema, odnosno zanimanje, znanje i vještine koje se stječu završavanjem programa, f) uslovi za upis, napredovanje i završetak programa i e) način evaluacije programa i postignuća učenja.⁵⁰

Dakle, sadržaj programa je vrlo slično određen kao u navedenim kantonima u FBiH. Što se tiče programa formalnog obrazovanja, propisano je da organizator obrazovanja mora, u posebnoj publikaciji, predstaviti programe obrazovanja koje izvodi, kao i svoju organizaciju rada i s tim upoznati kandidate prilikom upisa.⁵¹

Također, Zakon o obrazovanju odraslih RS-a predviđa da se programi obrazovanja odraslih mogu izvoditi: a) redovnom nastavom, b) konsultativno-instruktivnom nastavom i c) praktičnim radom.⁵² Što se tiče praktičnog rada, Zakon predviđa da se programi obrazovanja koji se realiziraju kroz praktičan rad mogu ostvarivati kod poslodavca i drugog organizatora obrazovanja, a uređuju se ugovorom. Ukoliko se praktični rad izvodi kod poslodavca koji ujedno nije i organizator obrazovanja, međusobna prava i obaveze takvog poslodavca i organizatora obrazovanja utvrđuju se ugovorom, a međusobna prava polaznika obrazovanja i poslodavca uređuju se ugovorom o praktičnom radu.⁵³ Način provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, te sadržinu i način vođenja registra ovih poslodavaca utvrđuje pravilnik koji donosi ministar prosvjete i kulture, na prijedlog Zavoda za obrazovanje odraslih i uz prethodno pribavljeno mišljenje Privredne komore.⁵⁴

Zakon također propisuje i da program obrazovanja odraslih može biti organiziran po principu modularnog rada.⁵⁵ Što se tiče trajanja programa, Zakon sadrži odredbe o trajanju programa za stjecanje srednje stručne spreme, programa osposobljavanja i programa usavršavanja. Tako je određeno da program za stjecanje srednje stručne spreme traje u skladu s brojem časova predviđenih programima srednjeg stručnog obrazovanja odraslih, dok program

⁴⁸ Prilagođenost dobi nije definirana navedenim propisom.

⁴⁹ Član 14. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁵⁰ Član 14. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁵¹ Član 13. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁵² Član 19. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁵³ Član 22. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁵⁴ Član 23. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁵⁵ Član 20. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

osposobljavanja traje najmanje šest mjeseci, a program usavršavanja nije vremenski ograničen.⁵⁶

7.2 Programi neformalnog obrazovanja odraslih

Programi neformalnog obrazovanja odraslih obuhvataju raznovrsne programe usmjerene na stjecanje i unapređenje općih i profesionalnih znanja, vještina i kompetencija, koje odraslima jačaju prilike na tržištu rada, olakšavaju njihovu društvenu integraciju ili doprinose njihovom vlastitom razvoju i “samoostvarenju”.

Programi neformalnog obrazovanja odraslih su: a) programi stjecanja ili unapređenja ključnih kompetencija, b) programi osposobljavanja, c) programi usavršavanja,⁵⁷ d) programi zaštite okoline i ekologije, e) programi stranih jezika, f) programi obuke za rad na računaru, g) programi preduzetništva i menadžmenta, h) programi edukacije o zdravlju i podizanju kvaliteta života, i) programi obrazovanja za treću životnu dob, j) programi obrazovanja s ciljem zadovoljenja specifičnih obrazovnih i kulturnih potreba posebnih društvenih grupa, k) programi rada u struci, l) programi iz poznavanja nauke i tehnologije, m) programi kreativnog i umjetničkog izražavanja i n) programi za stjecanje drugih znanja, vještina i sposobnosti potrebnih za određene poslove u skladu sa zahtjevima tržišta rada.

Programe neformalnog obrazovanja donosi organizator obrazovanja. S tim u vezi, neophodno je napomenuti da, ako na tržištu rada nema lica koja imaju potrebne/trazene kvalifikacije i kompetencije, odnosno u slučaju odgovora na potrebe tržišta rada, programi neformalnog obrazovanja odraslih mogu biti proglašeni programima od posebnog interesa za administrativnu jedinicu i kroz postupak donošenja/odobravanja od strane kantonalnog ministarstva obrazovanja postati javno važeći programi.

Osim definiranja sadržaja programa formalnog obrazovanja odraslih (zakoni u KS-u, TK-u i ZDK-u), zakoni u KS-u i HNK-u također propisuju i sadržaj programa obrazovanja odraslih, ne precizirajući o kojim programima obrazovanja je riječ (tj. formalni, neformalni ili i jedni i drugi). Tako, programom obrazovanja odraslih utvrđuju se: a) naziv programa; b) nastavni predmeti/moduli i/ili nastavni sadržaji; c) ukupno trajanje programa i trajanje programa po nastavnim predmetima/modulima i/ili nastavnim sadržajima (izraženo u nastavnim satima); d) način i oblik izvođenja programa; e) ishodi učenja; f) način provjere ishoda učenja; g) završetak programa i mogućnost daljnjeg napredovanja i usavršavanja (horizontalna i vertikalna prohodnost); h) školska ili stručna sprema ili zanimanje ili opis znanja, vještina i kompetencija koje se stječu završetkom programa; i) uslovi za upis; j) kadrovski, didaktički, prostorni i drugi uslovi za realizaciju programa; k) andragoške osnove s naglaskom na didaktičko-metodičke zahtjeve za realizaciju programa i l) način evaluacije programa.⁵⁸

⁵⁶ Član 20. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁵⁷ U HNK-u programi osposobljavanja i usavršavanja uvršteni su u formalne programe obrazovanja odraslih. Interesantno je da se u zakonima ZDK-a i TK-a u članu 7. stav (3) navodi da formalno obrazovanje odraslih, između ostalog, obuhvata i osposobljavanje i usavršavanje, dok se u članu 16. Zakona u ZDK-u odnosno članu 15. Zakona u TK-u programi usavršavanja ne spominju kao programi formalnog obrazovanja odraslih, a programi osposobljavanja precizirani su kao programi osposobljavanja za manje složene poslove (uz dodatno objašnjenje u ZDK-u – za uključivanje u rad nakon završene osnovne škole). Također, Zakon u KS-u je prvobitno ubrojao programe osposobljavanja i usavršavanja u programe formalnog obrazovanja odraslih, a u izmjenama i dopunama tog zakona programi osposobljavanja i usavršavanja izbrisani su iz formalnih programa i uvršteni u neformalne programe obrazovanja odraslih.

⁵⁸ Član 33. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a i član 25. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a.

7.2.1 RS

Zakon o obrazovanju odraslih RS-a ne sadrži posebne odredbe o neformalnom obrazovanju, pa se može zaključiti da sve ono što nije posebno propisano kao obaveza u vezi sa izvođenjem programa formalnog obrazovanja, vrijedi za neformalno obrazovanje. Tako, nije posebno predviđena obaveza pribavljanja posebnog odobrenja za izvođenje određenog programa neformalnog obrazovanja. S druge strane, Zakon predviđa sadržaj programa obrazovanja odraslih koji se, u nedostatku odredbe koja upućuje drugačije, odnosi i na programe neformalnog obrazovanja, iz čega se može izvući zaključak da se programi neformalnog obrazovanja izvode po programu čiji je sadržaj propisan Zakonom. Također, obaveza zaključivanja ugovora o obrazovanju između organizatora obrazovanja i polaznika odnosi se i na programe neformalnog obrazovanja. Razgraničenje uslova bilo bi potrebno u svrhu lakšeg razumijevanja i provođenja neformalnog obrazovanja.

U pogledu programa neformalnog obrazovanja, u Zakonu o obrazovanju odraslih RS-a ističe se da oni obuhvataju raznovrsne programe usmjerene na stjecanje i unapređenje općih i profesionalnih znanja, vještina i sposobnosti, koje odraslima jačaju prilike na tržištu rada, olakšavaju njihovu društvenu integraciju ili doprinose njihovom vlastitom razvoju i “samoostvarenju”.

Zakon o obrazovanju odraslih RS-a nadalje propisuje da programi neformalnog obrazovanja obuhvataju: a) programe zaštite okoline i ekologije, b) programe stranih jezika, c) programe obuke za rad na računaru, d) programe preduzetništva i menadžmenta, e) programe rada u struci, f) programe iz poznavanja nauke i tehnologije, g) programe kreativnog i umjetničkog izražavanja i h) drugih znanja, vještina i sposobnosti.⁵⁹

7.3 Ogledni programi

7.3.1 Ogledni programi u ZDK-u i TK-u

Kada postoji potreba zbog uvođenja organizacionih promjena, primjene savremene tehnologije i zahtjeva tržišta rada za deficitarnim zanimanjima, programi obrazovanja ili dijelovi programa mogu se uvoditi i provjeravati oglednim programom, na prijedlog ustanove, privredne komore, obrtničke komore, udruženja poslodavaca, zavoda za zapošljavanje ili drugih zainteresiranih organizacija. Organizatora obrazovanja odraslih koji će izvoditi ogledni program određuje Ministarstvo obrazovanja ZDK/TK, a izvođenje oglednog programa prati Pedagoški zavod ZDK/TK.⁶⁰

U važećim propisima koji reguliraju materiju obrazovanja odraslih na području KS-a i HNK-a ne spominju se ogledni programi.

7.3.2 Ogledni programi u RS-u

Zakon o obrazovanju odraslih RS-a sadrži odredbe o oglednim programima, koji su definirani kao programi obrazovanja ili dijelovi programa obrazovanja odraslih organizirani radi uvođenja organizacionih promjena, primjene savremene tehnologije, zahtjeva tržišta za deficitarna zanimanja i slično.⁶¹ Ovdje se očito radi o programima čiji je cilj praćenje promjena na tržištu, što proizlazi i iz činjenice da njih mogu predlagati škole, udruženja poslodavaca,

⁵⁹ Član 17. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁶⁰ Član 17. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a i član 20. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a.

⁶¹ Član 21. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

Zavod za zapošljavanje ili druge zainteresirane organizacije.⁶² Udruženja poslodavaca također predlažu zanimanja za koja se pripremaju ovakvi ogledni programi i staraju se o praktičnom obrazovanju za ta zanimanja. Ogledni program izvodi organizator obrazovanja kojeg određuje Ministarstvo prosvjete i kulture, na prijedlog Zavoda za obrazovanje odraslih i zainteresiranih organizacija. Zavod prati i izvođenje programa.⁶³

8. IZDAVANJE ISPRAVA

8.1 FBiH

Certificiranjem odnosno izdavanjem odgovarajućih isprava o obrazovanju (a čiji naziv, sadržaj i oblik propisuje kantonalno ministarstvo obrazovanja) potvrđuje se da su ishodi učenja – znanja, vještine i sposobnosti koje je pojedinac stekao kroz formalne, neformalne ili informalne vidove obrazovanja i učenja, provjereni i potvrđeni od strane nadležne institucije/tijela, u skladu s utvrđenim kriterijima i standardima.

Polaznicima formalnih/javno važećih programa obrazovanja odraslih osnovnog i srednjeg obrazovanja ili njihovih pojedinih dijelova, te dokvalifikacije i prekvalifikacije, osposobljavanja i usavršavanja, a nakon završetka istih, izdaju se javne isprave – svjedodžbe i diplome koje imaju istu važnost kao i isprave stečene tokom redovnog obrazovanja, ili javno važeća uvjerenja o završenim programima osposobljavanja i usavršavanja.

Polaznicima programa neformalnog obrazovanja odraslih, nakon završetka programa i provjere znanja, vještina i sposobnosti, organizator obrazovanja o tome izdaje uvjerenje/potvrdu/certifikat/dругu ispravu, koja nema status javne isprave. Ukoliko nakon završetka neformalnog programa nije bilo provjere znanja, vještina i sposobnosti, polaznicima se mogu izdati potvrde ili druge isprave koje nemaju status javnih isprava, ali iz kojih je evidentno da su bili učesnici određenog programa neformalnog obrazovanja, kao i stjecanje kojih znanja, vještina i sposobnosti je bilo predviđeno programom.

Obrazovanje odraslih za obavljanje obrta i srodnih djelatnosti/zanatsko-preduzetničkih djelatnosti, kao i izdavanje (naziv, sadržaj i forma) isprava koje se stječu polaganjem majstorskih ispita uređuju se propisima u oblasti obrazovanja odraslih i/ili propisima o obrtu/zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti. S obzirom na to da ovaj segment obrazovanja odraslih nije predmet istraživanja, u Analizi neće biti detaljnije obrađen.

8.2 RS

Izdavanje različitih uvjerenja kao javnih isprava u obrazovanju odraslih propisano je Zakonom o obrazovanju odraslih RS-a samo u odnosu na programe formalnog obrazovanja. Tako je određeno da polaznici programa formalnog obrazovanja i usavršavanja obavezno polažu ispit provjere iz sadržaja programa po njegovom završetku,⁶⁴ te da se polaznicima izdaju različite vrste javnih isprava (svjedočanstvo, uvjerenje o osposobljenosti, uvjerenje o usavršavanju itd.) koje su regulirane posebnim pravilnikom Ministarstva.⁶⁵

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Član 29. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁶⁵ Član 30. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

Osim za programe formalnog obrazovanja, Zakon predviđa i provjeru znanja, vještina i sposobnosti pojedinaca, bez obzira na način njihovog stjecanja, i to kod Ispitnog centra koji je organizaciona jedinica Zavoda⁶⁶ za obrazovanje odraslih.⁶⁷ Provjera ovih znanja provodi se testiranjem koje vrše komisije sastavljene od stručnjaka iz pojedinih oblasti, u skladu s programima obrazovanja ili katalogima znanja. Nakon utvrđenog znanja pojedinaca, Zavod za obrazovanje odraslih izdaje javne isprave o završenom obrazovanju za odrasle. Dakle, bez obzira na način stjecanja znanja i vještina, pojedincima je omogućeno da dobiju posebnu javnu ispravu o obrazovanju ukoliko sa uspjehom polože test od strane nadležne institucije.

9. PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH KOJI SE REALIZIRAJU KROZ PRAKTIČAN RAD I OSPOSOBLJAVANJE KOD POSLODAVCA

Važećim zakonom o obrazovanju odraslih u svim administrativnim jedinicama propisano je da se programi obrazovanja odraslih koji se realiziraju kroz praktičan rad mogu ostvariti kod organizatora obrazovanja odraslih, kod drugog organizatora obrazovanja ili poslodavca. Ako se praktičan rad izvodi u objektima koji ne pripadaju organizatoru obrazovanja, međusobna prava i obaveze organizatora obrazovanja i drugog organizatora obrazovanja ili poslodavca uređuju se ugovorom, a međusobna prava polaznika obrazovanja i drugog organizatora obrazovanja ili poslodavca ugovorom o praktičnom radu.

Obrazovanje odraslih kroz praktičan rad u svim administrativnim jedinicama detaljnije je uređeno podzakonskim aktom, tj. odgovarajućim pravilnikom, a koji, između ostalog, regulira pitanja načina provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad u okviru programa obrazovanja odraslih, te sadržaj i način vođenja registra poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad. U kontekstu prethodno navedenog pravilnika, ističemo da su ovi podzakonski akti usvojeni na području KS-a, ZDK-a, TK-a i RS-a, dok u HNK-u važeći zakon iz oblasti obrazovanja odraslih propisuje obaveznu nadležnog ministarstva da donese predmetni pravilnik, međutim, prema nezvaničnim informacijama, on nije donesen. Također, ističemo i da Standardi i normativi HNK-a samo paušalno obrađuju pitanje realizacije praktične nastave izvan prostorija organizatora obrazovanja odraslih, odnosno pitanje izvođenja programa kod drugih pravnih lica.

Pregled koraka potrebnih za realizaciju programa obrazovanja odraslih kroz praktičan rad kod poslodavaca/privrednih subjekata u svim administrativnim jedinicama prikazan je u tabeli 4 za kantone, kao i tabeli 5 za RS.

⁶⁶ Važno je napomenuti da u analiziranim kantonima ne postoje zavodi za obrazovanje odraslih.

⁶⁷ Član 31. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

Tabela 4. Realizacija programa obrazovanja odraslih kroz praktičan rad kod poslodavca u kantonima

FBiH					
GLAVNI UVJET	KORAK I	KORAK II	KORAK III	KORAK IV	NAPOMENA
U svim administrativnim jedinicama, pored organizatora obrazovanja odraslih, praktičnu nastavu za polaznike programa obrazovanja odraslih mogu organizirati poslodavci koji obavljaju djelatnost za koju se obrazuju polaznici obuke i koji su upisani u registar.	Zahtjev za izdavanje odobrenja za realiziranje programa obrazovanja, koji se provode kroz praktičan rad, poslodavci u KS-u, ZDK-u i TK-u podnose kantonalnoj privrednoj komori, a o kojem odlučuje stručna komisija formirana od strane kantonalne privredne komore.	Kantonalna privredna komora donosi rješenje o verifikaciji poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad u okviru programa obrazovanja odraslih.	Nakon donošenja rješenja o verifikaciji, poslodavac se ponovo obraća kantonalnoj privrednoj komori sa zahtjevom za upis u registar koji ona vodi.	Poslodavci koji osim realizacije praktičnog rada obavljaju i obrazovanje odraslih, pored odobrenja kantonalne privredne komore moraju imati i saglasnost nadležnog kantonalnog ministarstva. Saglasnost se odnosi na upis u registar organizatora obrazovanja.	Kada je riječ o HNK-u, kao što je i prethodno navedeno, nadležno kantonalno ministarstvo nije usvojilo pravilnik kojim bi se detaljnije regulirala oblast obrazovanja odraslih kroz praktičan rad kod poslodavca, a ni Zakon o obrazovanju odraslih ne sadrži dovoljno informacija vezanih za predmetno pitanje.

Tabela 5. Realizacija programa obrazovanja odraslih kroz praktičan rad kod poslodavca u RS-u

RS			
GLAVNI UVJET	KORAK I	KORAK II	KORAK III
Isti kao i u FBiH.	Zahtjev za izdavanje odobrenja za realiziranje programa obrazovanja, koji se provode kroz praktičan rad, poslodavci u RS-u podnose Udruženju poslodavaca.	Udruženje poslodavaca odlučuje o ispunjenosti uslova za praktično obrazovanje iz određene oblasti i vrši upis poslodavca u registar.	Poslodavci koji osim realizacije praktičnog rada obavljaju i obrazovanje odraslih, pored odobrenja Udruženja poslodavaca, moraju imati i odobrenje Zavoda za obrazovanje odraslih.

Iz tabele 4 i tabele 5 može se zaključiti da je za poslodavce, koji se namjeravaju baviti obrazovanjem odraslih kroz praktičan rad, set koraka za ishodovanje potrebnih dozvola/rješenja jednostavniji u RS-u u odnosu na FBiH, budući da se u RS-u po ocjeni ispunjenosti uslova za praktično obrazovanje iz određene oblasti vrši upis poslodavca u registar.

Udruženja poslodavaca u RS-u predlažu zanimanja za koja se pripremaju odgovarajući programi i staraju se o praktičnom obrazovanju za ta zanimanja.

Udruženja poslodavaca:

- organiziraju savjetovanja i specijalizacije za zaposlene (marketing, menadžment i dr.);
- učestvuju u koncipiranju programa učenja uz rad, za stjecanje specijalističkih znanja i provode permanentno obrazovanje;
- predlažu standarde praktičnih znanja;
- predlažu Zavodu za obrazovanje odraslih programe usavršavanja i osposobljavanja odraslih;
- predlažu svoje predstavnike za članove ispitnih komisija za stjecanje kvalifikacija;
- vode registar poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad;
- obavljaju savjetodavni rad u vezi sa izvođenjem praktičnog rada i
- na zahtjev organizatora obrazovanja, daju potrebne podatke o poslodavcima kod kojih se može obavljati praktičan rad.⁶⁸

Dalje, u pogledu osposobljavanja kod poslodavca, poslodavac može organizirati različite oblike osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih radi prilagođavanja tržišnim zahtjevima i promjenama, novim tehnološkim i radnim procesima. Lica osposobljena i usavršena na ovaj način mogu u skladu s odredbama važećih zakona iz oblasti obrazovanja u svim administrativnim jedinicama certificirati stečeno znanje, vještine i sposobnosti.

9.1 Organizacija programa

U KS-u, ZDK-u, TK-u i RS-u praktično i teorijsko obrazovanje polaznika traje najviše osam sati dnevno. Ako praktično obrazovanje traje neprekidno četiri ili više sati dnevno, polazniku u tom periodu mora biti obezbijedena pauza od najmanje 30 minuta. U HNK-u propisi ne reguliraju ovo pitanje.

Zaposleni kod poslodavca koji su angažirani na praktičnom obrazovanju polaznika tokom programa obrazovanja odraslih moraju ispunjavati uslove u pogledu stručne spreme predviđene programom obrazovanja odraslih, kao i stručnog usavršavanja, te uslove u pogledu radnog iskustva i andragoške kompetencije.

Poslodavac mora ispunjavati tehničke i kadrovske uslove definirane programom obrazovanja odraslih, za čije izvođenje ima odobrenje.

9.2 Ugovor o međusobnim pravima organizatora i poslodavca

U svim administrativnim jedinicama propisano je da se, ukoliko se praktični rad izvodi u objektima koji ne pripadaju organizatoru obrazovanja odraslih, međusobna prava i obaveze

⁶⁸ Član 23. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

organizatora obrazovanja odraslih i drugog organizatora obrazovanja ili poslodavca uređuju ugovorom. Pregled sadržaja ugovora prikazan je u Prilogu br. 3.

Dalje, ističemo da je sadržaj predmetnog ugovora uređen odgovarajućim podzakonskim aktom na identičan način u svim administrativnim jedinicama, izuzev u HNK-u. Dakle, zbog nepostojanja pravilnika koji bi detaljnije regulirao ovo pitanje (Standardi i normativi HNK-a također ne propisuju sadržaj predmetnog ugovora) nije moguće izvršiti komparaciju s drugim administrativnim jedinicama.

9.3 Ugovor o praktičnom radu polaznika obuke

Međusobna prava polaznika obrazovanja odraslih i drugog organizatora obrazovanja ili poslodavca uređuju se ugovorom o praktičnom radu. Pregled sadržaja ugovora prikazan je u Prilogu br. 4.

Ističemo da je sadržaj ovog ugovora uređen odgovarajućim podzakonskim aktom na identičan način u svim administrativnim jedinicama, izuzev u HNK-u. Dakle, zbog nepostojanja pravilnika koji bi detaljnije regulirao ovo pitanje (Standardi i normativi HNK-a također ne propisuju sadržaj predmetnog ugovora) nije moguće izvršiti komparaciju sa drugim administrativnim jedinicama. Također, ovdje je neophodno istaknuti i razliku u ZDK-u i TK-u u odnosu na ostale administrativne jedinice, a to je da u navedenim kantonima odgovarajućim podzakonskim aktom nije propisana obaveza poslodavca da tokom obuke osigura polaznika od povreda. Također, postoji razlika po predmetnom pitanju i u odnosu na RS, a to je postojanje obaveze poslodavca da polaznike osigura penzijskim i invalidskim osiguranjem za slučaj invalidnosti prouzrokovane povredom na radu i profesionalnom bolešću u skladu s propisima o penzijsko-invalidskom osiguranju.

Dalje, u KS-u, ZDK-u i TK-u registar poslodavaca vodi kantonalna privredna komora u pisanoj i elektronskoj formi, a na zahtjev nadležnog kantonalnog ministarstva dostavlja statističke podatke, dok u RS-u ovaj registar vodi Udruženje poslodavaca. Poslodavci koji su upisani u registar poslodavaca dužni su da u roku od osam dana kantonalnoj privrednoj komori, odnosno Udruženju poslodavaca u RS-u, prijave promjene koje se odnose na uslove za izvođenje praktičnog obrazovanja, ukoliko do njih dođe. U slučaju da poslodavac ne ispunjava uslove za praktično obrazovanje, briše se iz registra poslodavaca.

9.3.1 Pravo na obrazovni odmor i naknadu plaće zaposlenih polaznika

U ZDK-u, HNK-u i TK-u za sudjelovanje u programima, koji se izvode prema važećim kantonalnim zakonima o obrazovanju odraslih, zaposleni polaznici mogu ostvariti pravo na obrazovni odmor u trajanju od najmanje sedam dana godišnje. U HNK-u i TK-u je propisano da se ostvarivanje prava na obrazovni odmor utvrđuje općim aktima poslodavca, dok je u ZDK-u propisano da ostvarivanje prava na obrazovni odmor radnik i poslodavac utvrđuju sporazumno.

U svrhu ostvarivanja ovog prava, radnik je obavezan poslodavcu dostaviti prijavu o upisu u program, te potvrdu o sudjelovanju odnosno o završetku programa. Potvrde i dokaze o sudjelovanju u programu, organizator obrazovanja odraslih izdaje bez naknade. Pravo na obrazovni odmor može se ostvariti uz naknadu plaće ili bez naknade.

U ZDK-u je propisano da za vrijeme korištenja obrazovnog odmora uz naknadu plaće, zaposlenik ostvaruje naknadu plaće u visini plaće usaglašene s poslodavcem,⁶⁹ dok je u HNK-u propisano da u situacijama kada je zaposlenog polaznika na sudjelovanje u programu obrazovanja odraslih uputio poslodavac, za vrijeme korištenja obrazovnog odmora zaposlenom polazniku pripada pravo na naknadu plaće.⁷⁰

Zakon o obrazovanju odraslih KS-a ne regulira predmetno pitanje.

U RS-u je Zakonom o obrazovanju odraslih propisano da zaposleni polaznik obrazovanja ima pravo na odsustvo s posla radi obrazovanja i osposobljavanja, u zavisnosti od složenosti i dužine trajanja programa obrazovanja, u skladu sa Zakonom i aktom poslodavca. Međusobna prava i obaveze između zaposlenog polaznika obrazovanja i poslodavca uređuju se ugovorom (mjesto obrazovanja, vrijeme trajanja obrazovanja, naknada i sl.). Iz ovakve formulacije vidljivo je da je riječ o neformalnom ugovoru čiji sadržaj nije propisan važećim propisima, već je prepušten slobodnoj volji ugovornih strana.

9.3.2 Obuka odraslih s ciljem odgovora na hitne potrebe tržišta rada

Kantonalni zakoni o obrazovanju odraslih na području ZDK-a i TK-a propisuju i mogućnost obuke odraslih s ciljem odgovora na hitne potrebe tržišta rada. Zakoni ne sadrže definiciju hitnih potreba tržišta rada, pa se može zaključiti da nadležna ministarstva odlučuju o tome u odnosu na okolnosti svakog pojedinog slučaja. S obzirom na to da potrebe tržišta rada nisu predmet ovog istraživanja, Analiza ovu oblast ne obrađuje detaljno.

ZDK

U ZDK-u poslodavac može Ministarstvu ZDK-a podnijeti zahtjev za organiziranje brze obuke, pri čemu će Ministarstvo u slučaju da ocijeni da je to opravdano, a u skladu s postojećim resursima, donijeti rješenje o ispunjavanju uslova te preduzeti sljedeće aktivnosti:

- u roku 10 dana od dana dostavljenog zahtjeva ostvariti saradnju sa Službom za zapošljavanje, te definirati potrebnu strukturu kandidata s kojima raspolaže Služba za zapošljavanje, odnosno utvrditi potencijalni broj kandidata za pristupanje obuci;
- u roku od 30 dana od dana dostavljenog zahtjeva donijeti program za obrazovanje odraslih, a koji će biti pripremljen u saradnji s poslodavcem, u skladu s potrebnim ishodima učenja;
- u roku od 30 dana od dana dostavljanja zahtjeva odrediti obrazovnu ustanovu koja će vršiti stručno-teorijsku nastavu, a koja je upisana u Registar Ministarstva ZDK.⁷¹

Obuka u ovom slučaju ne može biti kraća od 70 sati (teorijske i praktične nastave) niti duža od 120 sati, odnosno 150 sati u TK-u (teorijske i praktične nastave), pri čemu će se trajanje obuke utvrditi programom za obrazovanje odraslih za svaku vrstu obuke posebno. Obrazovna ustanova koja vrši obuku organizira polaganje ispita u skladu s ovim zakonom, a kandidatima koji uspješno polože ispit obrazovna ustanova izdaje javnu ispravu koja je propisana od strane Ministarstva ZDK.⁷² Zakon o obrazovanju odraslih ZDK-a propisuje da će po njegovom

⁶⁹ Član 36. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a.

⁷⁰ Član 46. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a.

⁷¹ Član 42a. i 42b. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a.

⁷² Član 42d. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a.

stupanju na snagu, nadležno kantonalno ministarstvo donijeti odgovarajući podzakonski akt tj. pravilnik, kojim će ovo pitanje biti detaljnije regulirano, međutim on nije donesen.

TK

U TK-u će nadležno kantonalno ministarstvo, u skladu s postojećim resursima, odgovoriti na zahtjev poslodavca putem Službe za zapošljavanje tako što će obezbijediti sve potrebne uslove za organiziranje brze obuke za potrebe poslodavca, i to:

- pripremiti i objaviti nastavni plan i program u skladu s modularnim principima koji će biti pripremljen u saradnji s poslodavcem, u skladu s potrebnim ishodima učenja;
- odrediti obrazovnu ustanovu koja će realizirati stručno-teorijsku nastavu.⁷³

Ukoliko na području kantona obrazovna ustanova koja provodi obuku odraslih nema kapacitete za provođenje tražene obuke, ili poslodavac ne može dati na korištenje ili obezbijediti mašine i uređaje za provođenje praktične obuke, ne može se udovoljiti zahtjevu poslodavca.⁷⁴

S druge strane, poslodavac može organizirati obuku ako ispunjava sljedeće uslove:

- da ima sjedište ili obavlja djelatnost na području kantona;
- da ima namjeru da zapošljava veći broj zaposlenika na srodnim radnim mjestima u toj djelatnosti za koju su potrebna specifična znanja i iskustva;
- da poslodavac otvara nove pogone ili proširuje postojeće pogone;
- da postoje upražnjena radna mjesta za koja je potrebna obuka koja se namjerava organizirati;
- da preuzima obavezu da zaposli nekog od kandidata koji su završili obuku;
- da sufinansira provođenje obuke;
- da je u mogućnosti obezbijediti uređaje i mašine za organiziranje obuke (ima vlastite ili ih koristi na osnovu zaključenog ugovora s drugim poslodavcem ili s nekom drugom obrazovnom ustanovom na području kantona);
- da ima obezbijeđen prostor potreban za obavljanje praktičnog dijela obuke (vlastiti prostor ili korištenje prostora na osnovu ugovora s drugim poslodavcem ili drugom obrazovnom ustanovom na području kantona).⁷⁵

Međusobna prava i obaveze zainteresiranih strana u postupku hitnog odgovora na potrebe tržišta rada reguliraju se ugovorima.

Pregled sadržaja ugovora prikazan je u Prilogu br. 5.

Polaznik obuke za odrasle, poslodavac ili druga organizacija koja upućuje polaznika na obuku snosi troškove obuke i polaganja ispita.⁷⁶ Nakon uspješno završene obuke (stručno-teorijske i praktične), obrazovna ustanova koja vrši obuku organizira polaganje ispita, a kandidatima koji polože ispit obrazovna ustanova izdaje certifikat čiji obrazac propisuje Ministarstvo obrazovanja TK-a.⁷⁷

⁷³ Član 49. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a.

⁷⁴ Član 6. Pravilnika o uslovima i načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe tržišta rada TK-a.

⁷⁵ Član 4. Pravilnika o uslovima i načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe tržišta rada TK-a.

⁷⁶ Član 9. Pravilnika o uslovima i načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe tržišta rada TK-a.

⁷⁷ Član 10. Pravilnika o uslovima i načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe tržišta rada TK-a.

U drugim administrativnim jedinicama predmetno pitanje nije regulirano. Međutim, potrebno je istaknuti da Standardi i normativi HNK-a propisuju mogućnost organizatora formalnog obrazovanja odraslih da na zahtjev drugog pravnog lica za radnike tog pravnog lica organizira izvođenje programa osposobljavanja ili usavršavanja za koji posjeduje važeće odobrenje Ministarstva obrazovanja HNK-a u prostorima i sa sredstvima tog pravnog lica. U opisanim situacijama, organizator obrazovanja odraslih dužan je od Ministarstva obrazovanja HNK-a pribaviti saglasnost za izvođenje ovakvog programa.

10. OBRAZOVANJE ODRASLIH KROZ PRAKTIČAN RAD KOD POSLODAVCA SA ASPEKTA RADNOG I SOCIJALNOG PRAVA, ZAŠTITE I SIGURNOSTI NA RADU, OSIGURANJA OD POSLJEDICA NESRETNOG SLUČAJA I ZAŠTITE OD ZARAZNIH BOLESTI

10.1 Radno i socijalno pravo

10.1.1 FBiH

Odredbama Zakona o radu FBiH propisano je da se pod pojmom *radnik* podrazumijeva fizičko lice koje je zaposleno na osnovu ugovora o radu,⁷⁸ a na osnovu kojeg je zasnovan radni odnos. S obzirom na to da polaznik obrazovanja odraslih ne zaključuje ugovor o radu s privrednim subjektom kao poslodavcem, ne dolazi do zasnivanja radnog odnosa, pa se stoga ni polaznik ne može smatrati radnikom. Dakle, međusobna prava polaznika obrazovanja i privrednog subjekta odnosno poslodavca uređuju se ugovorom o praktičnom radu koji bi se trebao zaključiti.

U slučaju obavljanja praktičnog rada i osposobljavanja kod poslodavca/privrednog subjekta za potrebe obrazovanja odraslih se, prema tome, radi o svojevrsnom *sui generis* radu u svrhu učenja i osposobljavanja. Dakle, u ovom slučaju riječ je o radu kod poslodavca/privrednog subjekta bez zasnivanja radnog odnosa, koji se ne može podvesti pod odredbe Zakona o radu koje uređuju stručno osposobljavanje radnika bez zasnivanja radnog odnosa. Također, neophodno je dodatno istaći smisao odredbe člana 34. Zakona o radu FBiH, a koji regulira pitanje stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa. Naime, član 34. Zakona o radu FBiH propisuje da ako je stručni ispit ili radno iskustvo utvrđeno zakonom ili pravilnikom o radu uvjet za obavljanje poslova određenog zanimanja, poslodavac može lice koje je završilo školovanje za takvo zanimanje primiti na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa, pri čemu se vrijeme stručnog osposobljavanja računa u pripravnički staž i radno iskustvo utvrđeno kao uvjet za rad u određenom zanimanju te može trajati najduže onoliko koliko traje pripravnički staž. Dakle, ukratko, da bi poslodavac s određenom osobom zaključio ugovor o stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa, potrebno je da se radi o poslovima za koje je zakonom ili pravilnikom o radu poslodavca, predviđeno neophodno radno iskustvo ili stručni ispit za samostalni rad, a radi se o osobi koja posjeduje određeni stepen i vrstu stručne spreme bez potrebnog radnog iskustva. Institut stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa u smislu člana 34. Zakona o radu FBiH bi zapravo predstavljao volonterski rad pripravnika, a volontiranje je uređeno Zakonom o volontiranju u FBiH.⁷⁹ Imajući u vidu navedeno, u slučajevima osposobljavanja polaznika obuke kroz praktični rad

⁷⁸ Član 6. Zakona o radu FBiH.

⁷⁹ Jasminka Gradašćević-Sijerčić, Komentar Zakona o radu Federacije BiH. Sarajevo: Privredna štampa, 2016, str. 113.

kod poslodavca, nije moguće primijeniti odredbe člana 34. Zakona o radu FBiH. Naime, za zaključenje ugovora prema ovom članu potrebno je da se radi o poslovima za koje je zakonom ili pravilnikom o radu poslodavca predviđeno radno iskustvo ili stručni ispit za samostalni rad, a odnosi se na osobu koja posjeduje određeni stepen i vrstu stručne spreme bez potrebnog radnog iskustva. S obzirom na to da izvođenje praktičnog rada i osposobljavanja za potrebe obrazovanja odraslih kod privrednih subjekata nije predmet radnog zakonodavstva, niti je praktičan rad kod privrednog subjekta propisan kao obavezan za stjecanje radnog iskustva osobe koja je polaznik u programu obrazovanja odraslih, ni obaveze poslodavca odnosno privrednog subjekta ne bi mogle proisteći iz odredbi Zakona o radu FBiH.

S druge strane, iz radnopravnih propisa proizlazi obaveza poslodavca/privrednog subjekta kod kojeg se realizira obrazovanje odraslih kroz praktičan rad, a u vezi je sa članom 4. stav 1. tačka 5. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažiranim na radu. Naime, prema tom pravilniku poslodavac/privredni subjekat dužan je u posebnoj evidenciji evidentirati podatak o licima koja za njega obavljaju rad u skladu s važećim propisima, tj. u konkretnom slučaju u skladu s važećim zakonima o obrazovanju odraslih u kantonima. Imajući u vidu da shodno članu 159. stav 1. Zakona o radu FBiH nadzor na primjenom ovog zakona i na osnovu njega donesenih propisa obavlja federalni odnosno kantonalni inspektor rada, u kontekstu navedenog, nadležni inspektor rada bi u slučaju inspekcijanskog nadzora trebao da utvrđuje pravni osnov prisutnosti polaznika obrazovanja u prostorijama poslodavca/privrednog subjekta, kao i urednost evidentiranja njihove prisutnosti u skladu s navedenim odredbama Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažiranim na radu. S tim u vezi, može se zaključiti da polaznik obrazovanja čije se obrazovanje realizira kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta, nema status radnika “na crno” kod poslodavca/privrednog subjekta, već status polaznika obuke, s obzirom na to da je njegov osnov boravka i rada u prostorijama poslodavca/privrednog subjekta ugovor o praktičnom radu koji zaključuje s poslodavcem/privrednim subjektom u skladu s važećim propisima iz oblasti obrazovanja odraslih u kantonima. Dakle, na strani poslodavca/privrednog subjekta postoji obaveza da polaznika obrazovanja obuke evidentira u posebne evidencije shodno Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažiranim na radu u FBiH.

Kada je riječ o **socijalnom statusu** polaznika obuke, potrebno je napraviti distinkciju između zaposlenih i nezaposlenih polaznika obuke. Naime, kod nezaposlenih polaznika obuke, tj. polaznika koji nisu u radnom odnosu kod poslodavca koji bi ih uputio na stručno osposobljavanje, ističemo da oni u smislu člana 28. Zakona o zdravstvenom osiguranju FBiH nemaju pravo na zdravstvenu zaštitu zbog povreda na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti za vrijeme praktičnog rada kod poslodavca, odnosno na strani poslodavca kod kojeg se obrazuju kroz praktičan rad ne postoji obaveza uplate doprinosa po ovom osnovu.

Međutim, kada je riječ o zaposlenim polaznicima obuke koji obrazovanje realiziraju kroz praktičan rad, a koje je poslodavac uputio na ovaj oblik obrazovanja, ističemo da oni imaju pravo na obavezno zdravstveno osiguranje za vrijeme stručnog usavršavanja, pri čemu je obveznik obračuna i uplate doprinosa, u skladu sa članom 86. Zakona o zdravstvenom osiguranju FBiH, poslodavac kod kojeg je zaposlen polaznik obuke, tj. koji je uputio polaznika obuke na stručno usavršavanje.

Iz ovoga se može zaključiti da nezaposleni polaznici obuke koji se obrazuju kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta ne ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu zbog povreda na radu i oboljenja od profesionalnih bolesti za vrijeme praktičnog rada kod poslodavca/privrednog subjekta, za razliku od zaposlenih polaznika obuke koje je poslodavac uputio na stručno usavršavanje kroz praktičan rad kod drugog poslodavca/privrednog subjekta, pri čemu teret uplate doprinosa snosi poslodavac kod kojeg je polaznik obuke zaposlen, tj. koji je uputio polaznika obuke na stručno usavršavanje.

Imajući u vidu navedeno proizlazi potreba da se propisi koji reguliraju oblast zdravstvenog osiguranja usklade tako da i nezaposleni polaznici obrazovanja odraslih budu osigurani od povreda na radu i profesionalnih oboljenja u vezi s radom, kada se obrazuju kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta, pri čemu bi također trebalo riješiti pitanje nosioca obaveze uplate doprinosa po ovim osnovama, odnosno definirati da li će to biti poslodavac/privredni subjekat kod kojeg se realizira obrazovanje kroz praktičan rad ili organizator obrazovanja kod kojeg se obrazuje polaznik ili pak sam polaznik obrazovanja.

S druge strane, kada govorimo o penzijskom i invalidskom osiguranju, a u kontekstu obrazovanja kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta, ističemo da je odredbama člana 17. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH, koji se odnosi na lica osigurana u određenim okolnostima, propisano da je lice obavezno osigurano za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu i profesionalne bolesti za vrijeme prekvalifikacija ili dokvalifikacije, u skladu sa zakonom. Iz ovakve zakonske formulacije zaključujemo da su polaznici obuke koja se realizira kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta obavezno osigurani za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu i profesionalne bolesti, odnosno, drugim riječima, polaznici obrazovanja uživaju određena prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja. Dalje je odredbom člana 18. navedenog zakona propisano da je radi stjecanja statusa osiguranika iz člana 17. ovog zakona, obveznik uplate doprinosa dužan da u Jedinostveni sistem registracije dostavi prijavu lica koja se obrazuju kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta. Naime, doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje za navedena lica plaćaju se u mjesečnom iznosu od 3,00 KM, shodno važećoj Odluci o visini doprinosa za PIO za lica osigurana u određenim okolnostima. Obveznik obračuna i uplate doprinosa za ova lica je poslodavac/privredni subjekat kod kojeg se realizira obrazovanje odraslih kroz praktičan rad.

Također, u članu 14. Pravilnika o podnošenju prijava za upis i promjene upisa u Jedinostveni sistem registracije propisano je da za lica koja su u skladu sa zakonom osigurana u određenim okolnostima, ako nisu osigurana po drugom osnovu, obveznik uplate doprinosa podnosi nadležnoj ispostavi Porezne uprave FBiH prijavu za osiguranje u Jedinostveni sistem (JS3120) – prijava/odjava lica osiguranih u određenim okolnostima.

10.1.2 RS

U smislu odredbe člana 5. stav 1. u vezi s odredbom člana 1. stav 2. Zakona o radu RS-a, radnik je fizičko lice koje radi kod poslodavca i ima prava i obaveze iz radnog odnosa po sljedećim osnovima:

- ugovor o radu;
- odluka o prijemu;
- odluka o izboru i imenovanju;
- drugim pravnim osnovom uređenim posebnim zakonom;

- i koje je prijavljeno u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa.

Dakle, iz ove odredbe Zakona jasno proizlazi da polaznik obuke koji se obrazuje kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta nema status radnika, odnosno obrazovanje odraslih kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta nije radni odnos u smislu odredbi Zakona o radu RS-a. Zakon o radu RS-a također predviđa i slučajeve rada bez zasnivanja radnog odnosa,⁸⁰ međutim predmetno pitanje nije prepoznato kao jedan od tih slučajeva. Kao što je slučaj u kantonima, i u RS-u polaznik obuke nema status radnika, te svoja prava i obaveze ne crpi iz propisa kojima se reguliraju radni odnosi, niti se njegov status može podvesti pod ugovor o stručnom usavršavanju i osposobljavanju kojeg poznaje i Zakon o radu u RS-u, iz istih razloga koji su prethodno navedeni u Analizi, a koji važe u kantonima. Dakle, u RS-u polaznik obrazovanja također nema status radnika “na crno”, već ima status polaznika obuke koji se obrazuje kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta, a osnov boravka i rada polaznika u poslovnim prostorijama poslodavca/privrednog subjekta zapravo je ugovor o praktičnom radu koji je polaznik obuke zaključio s poslodavcem/privrednim subjektom kod kojeg se obrazuje kroz praktičan rad.

Sa aspekta **socijalnog prava** ova tema je djelimično regulirana članom 17. Zakona o zdravstvenom osiguranju RS-a kojim je propisano da se prava iz zdravstvenog osiguranja utvrđena ovim zakonom samo za slučaj povrede na radu i profesionalnog oboljenja, obezbjeđuju, između ostalog, **licima koja se nalaze na stručnom osposobljavanju, dokvalifikaciji ili prekvalifikaciji po uputi nadležnog Republičkog zavoda za zapošljavanje**. Također, članom 17. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju RS-a propisano je da su obavezno osigurana za slučaj invalidnosti zbog povrede na radu i profesionalne bolesti lica za vrijeme prekvalifikacija ili dokvalifikacije, kao i lica s teškoćama u razvoju za vrijeme stručnog osposobljavanja, nakon završenog osnovnog obrazovanja. Dalje, članom 7. Zakona o doprinosima RS-a propisano je da je obveznik doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje te zdravstveno osiguranje, dok se nalazi u određenim okolnostima, fizičko lice – nezaposleno lice za vrijeme prekvalifikacije ili dokvalifikacije, na koju ga je uputila organizacija za zapošljavanje, pri čemu je u skladu sa članom 19. ovog zakona uplatilac doprinosa organizacija za zapošljavanje. Obveznik doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje, dok se nalazi u određenim okolnostima, jest fizičko lice s teškoćama u razvoju, za vrijeme stručnog osposobljavanja, nakon završene osnovne škole, pri čemu je u skladu sa članom 19. Zakona uplatilac doprinosa organizacija odnosno poslodavac. Obaveza plaćanja doprinosa u navedenim situacijama nastaje 20. u mjesecu za prethodni mjesec, shodno članu 24. stav 4. Zakona o doprinosima RS-a.

U vezi s navedenim, zaključujemo da sva ona lica koja se ne nalaze po uputi Republičkog zavoda za zapošljavanje na stručnom osposobljavanju, dokvalifikaciji ili prekvalifikaciji ne ostvaruju navedena prava iz zdravstvenog i socijalnog osiguranja. Drugim riječima, zaključujemo da polaznici obuke koji se obrazuju kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta ne ostvaruju pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, osim ako nisu na takav praktičan rad upućeni po uputama Republičkog zavoda za zapošljavanje, što ujedno otvara prostor za prijedlog izmjene važećih propisa iz ove oblasti u pravcu da se i polaznicima obuka koji samoinicijativno pohađaju programe obrazovanja, a koji se realiziraju

⁸⁰ Članom 205. i članom 206. Zakona o radu RS-a regulirani su slučajevi rada bez zasnivanja radnog odnosa zaključenjem ugovora o djelu i ugovora o stručnom osposobljavanju i usavršavanju.

kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta, obezbijede prava iz zdravstvenog i socijalnog osiguranja za vrijeme obavljanja praktičnog rada.

10.2 Zaštita i sigurnost na radu

10.2.1 FBiH

Članom 5. Zakona o zaštiti na radu FBiH propisano je da pravo na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu, između ostalog, imaju i lica koja se nalaze na prekvalifikaciji, dokvalifikaciji ili stručnom usavršavanju, pri čemu im sigurnost i zaštitu zdravlja na radu obezbjeđuje obrazovna ustanova. Dalje, prema odredbama spomenutog zakona učenici i studenti na praktičnoj nastavi također imaju obezbijeđenu sigurnost i zaštitu zdravlja, a obavezu poslodavca predstavlja osiguranje ovih prava.

Ovaj zakon ne govori o polaznicima koji pohađaju određeni program obrazovanja odraslih. Međutim, analogno učenicima i studentima na praktičnoj nastavi, može se zaključiti da i osobama koje se nalaze u programu za prekvalifikaciju, dokvalifikaciju ili stručno usavršavanje, a koji se realizira kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta, poslodavac/privredni subjekat također obezbjeđuje sigurnost i zaštitu zdravlja na radu.

I pored toga što Zakon o zaštiti na radu FBiH u navedenoj odredbi ne navodi posebno polaznike obrazovanja odraslih, pored analogije koja se može primijeniti na učenike ili studente, određeno je i da bilo kojem drugom licu koje se zatekne u radnoj okolini radi obavljanja određenih poslova, ako je s njegovim prisustvom poslodavac upoznat, poslodavac obezbjeđuje sigurnost i zaštitu na radu.

Dakle, može se zaključiti da je polaznicima obrazovanja koji se obrazuju kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta Zakonom zajamčena sigurnost i zaštita zdravlja na radu, ali i pored toga ne postoji smetnja da se ovo pitanje detaljnije regulira ugovorom između organizatora obrazovanja i poslodavca/privrednog subjekta kod kojeg se polaznik obuke obrazuje kroz praktičan rad ili pak ugovorom između polaznika obuke i poslodavca/privrednog subjekta kod kojeg se polaznik obuke obrazuje kroz praktičan rad.

Praktično gledajući, ovo podrazumijeva da kod izvođenja svake pojedinačne aktivnosti tokom praktičnog rada kod poslodavca/privrednog subjekta polaznik obuke mora biti upoznat sa izvorima opasnosti, usvajati postupke rada na siguran način i mora primijeniti zaštitna sredstva u skladu s važećim propisima kojima se uređuju sigurnost i zaštita na radu, a poslodavac/privredni subjekat ima obavezu da obezbijedi neophodne mjere za zaštitu na radu u skladu s važećim propisima iz oblasti zaštite na radu.

10.2.2 RS

Predmetno pitanje je na identičan način uređeno kao i u FBiH. Naime, iako Zakon o zaštiti na radu RS-a ne navodi polaznike obuke izričito kao lica koja imaju pravo na zdravlje i zaštitu na radu, ovaj zakon kao i relevantni zakon iz ove oblasti u FBiH jamči sigurnost i zaštitu zdravlja na radu svakom licu koje se po bilo kom osnovu rada nalazi u prostorijama i prostorima poslodavca, a sve u skladu sa članom 4. predmetnog zakona, pri čemu zaštitu i zdravlje na radu obezbjeđuje poslodavac. Zaključujemo da i u RS-u poslodavac/privredni subjekat kod kojeg se polaznik obuke obrazuje kroz praktičan rad ima obavezu da obezbijedi neophodne mjere za zaštitu na radu polaznika obuke u skladu sa Zakonom.

10.3 Osiguranje od posljedica nesretnog slučaja

10.3.1 FBiH

Ovakav vid osiguranja predstavlja dobrovoljno zaključenje ugovora o osiguranju, odnosno predstavlja vid ugovornog osiguranja. Ovo osiguranje je drugačije po svojoj pravnoj prirodi od zdravstvenog osiguranja za slučaj invalidnosti i smrti zbog povrede na radu i profesionalne bolesti, što je opisano u prethodnom dijelu Analize. Ukoliko, pak, postoji i namjera da se polaznici obuke osiguraju od posljedica nesretnog slučaja, ovo je uslov koji bi u svakom pojedinom slučaju, prije početka obavljanja praktičnog rada kod poslodavca/privrednog subjekta, bilo potrebno utvrditi, a ta obaveza bi za određenu ugovornu stranu u svakom slučaju na jasan način trebala biti predviđena u odgovarajućem ugovoru.

10.3.2 RS

Pitanje dobrovoljnog osiguranja polaznika obuke za vrijeme obrazovanja kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta, a od posljedica nesretnog slučaja, na jednak način je riješeno i u RS-u, s obzirom na to da se radi o dobrovoljnom osiguranju, čije zaključenje zavisi od volje polaznika obuke.

10.4 Zaštita od zaraznih bolesti

10.4.1 FBiH

Polaznici obuke koji se obrazuju kroz obavljanje praktičnog rada kod poslodavca/privrednog subjekta, koji obavlja djelatnost za koju je po Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH obavezan zdravstveni nadzor odnosno sanitarna zaštita, moraju imati otvorenu sanitarnu knjižicu, što provjerava nadležna inspekcija prilikom vršenja inspekcijuskog nadzora.

Naime, u skladu sa Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH⁸¹ propisano je koja se to privredna društva odnosno lica stavljaju pod zdravstveni nadzor.

Zdravstveni nadzor, između ostalog, obuhvata:⁸²

1. zdravstveni pregled prije zasnivanja radnog odnosa – zaključivanja ugovora o radu;
2. zdravstveni pregled poslije preboljenih zaraznih bolesti propisanih članom 8. tog zakona;
3. povremene zdravstvene preglede u toku zaposlenja.

Iako ovaj zakon predviđa zdravstveni nadzor nad zaposlenicima privrednih društava, opravdano je tumačiti da polaznici obuke na praktičnom radu kod privrednog subjekta odnosno poslodavca, s obzirom na uključenost u proces rada, podliježu odgovarajućem zdravstvenom nadzoru te moraju imati otvorenu sanitarnu knjižicu.

⁸¹ Član 30. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH propisuje da se pod zdravstveni nadzor stavljaju privredna društva odnosno lica koja obavljaju poslove u proizvodnji ili prometu namirnica ili snabdijevanju stanovništva pitkom vodom, a koja na svojim radnim mjestima dolaze u dodir s namirnicama, odnosno s pitkom vodom, zdravstveni radnici i drugi zaposlenici u zdravstvenim ustanovama, nositelji privatne prakse, zaposlenici u ustanovama socijalne zaštite, obrazovnim ustanovama, kao i lica koja u toku rada rade u proizvodnji, opremanju i izdavanju lijekova, odnosno na drugi način dolaze u neposredan dodir s lijekovima, lica koja rade u objektima za pružanje higijenske njege stanovništvu (javnom kupatilu, berbernici, frizerskom i kozmetičkom salonu i dr.), kao i lica koja rade u proizvodnji ili prometu kozmetičkih sredstava.

⁸² Član 31. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH.

10.4.2 RS

Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti RS-a u članu 20. propisuje koja se lica stavljaju pod sanitarni nadzor.⁸³ Iako Zakon predviđa zdravstveni nadzor na zaposlenicima poslodavca i licima na praktičnoj nastavi kod poslodavca koji se stavlja pod zdravstveni nadzor, opravdano je tumačiti i da se polaznici obuke koji se obrazuju kroz praktični rad kod poslodavca/privrednog subjekta koji se prema odredbama Zakona o zaštiti stanovništva o zaraznih bolesti stavlja pod sanitarni nadzor, podliježu odgovarajućem zdravstvenom nadzoru te moraju imati otvorenu sanitarnu knjižicu.

10.5 Naknade/nagrade polaznicima obuke koji se obrazuju kroz praktični rad kod poslodavca/privrednog subjekta i porezni tretman naknada/nagrada

10.5.1 FBiH

Naknade za prijevoz i ishranu te nagrade koje bi se eventualno isplaćivale polaznicima obuka čije se obrazovanje realizira kroz praktičan rad nisu regulirane važećim zakonskim i podzakonskim aktima u oblasti obrazovanja odraslih. Međutim, imajući u vidu da polaznik obuke koji se obrazuje kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta na određeni način doprinosi radu i poslovanju poslodavca/privrednog subjekta, smatramo da bi pitanje naknada za ishranu i prijevoz te nagrada za obavljani praktični rad polaznika obuke bilo pitanje koje se može ostaviti ugovornoj volji aktera uključenih u ovaj proces, te da bi svakako trebalo biti obuhvaćeno ugovorom kojim se reguliraju njihova uzajamna prava i obaveze. U slučaju da predmetne naknade/nagrade budu obuhvaćene ugovorom kojim se reguliraju uzajamna prava uključenih aktera, smatramo da bi u pogledu njihovog poreznog tretmana postojale određene obaveze poslodavca/privrednog subjekta. S tim u vezi, ističemo da je odredbama Zakona o porezu na dohodak FBiH i Zakona o porezu na dohodak RS-a propisano da primanja polaznika obuke u vezi s obrazovanjem kroz praktični rad kod poslodavca/privrednog subjekta nisu izuzeta od plaćanja poreza na dohodak. To bi značilo da poslodavci/privredni subjekti kod kojih se obavlja praktični rad i koji polazniku obuke isplaćuju određene novčane iznose odnosno naknade/nagrade u tu svrhu imaju obavezu uplatiti porez na dohodak prilikom isplate ovih naknada.

Prihod koji ostvari polaznik obuke obrazujući se kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta, u smislu odredbi člana 10. i člana 8. stav 1. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak, smatra se prihodom od povremenog obavljanja nesamostalne djelatnosti za koji je isplatilac dužan da pri svakoj isplati obračuna, obustavi i uplati porez na dohodak po stopi od 10%, u skladu sa članom 27. Zakona o porezu na dohodak FBiH.

⁸³ Član 20. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti RS-a propisuje da se pod sanitarni nadzor stavljaju lica: u proizvodnji, preradi i prometu hranom, na održavanju sistema za snabdijevanje stanovništva vodom za piće, u proizvodnji kozmetičkih sredstava, na poslovima rada s djecom predškolskog uzrasta u oblasti obrazovanja i vaspitanja i učeničkog standarda, u igraonicama, na pružanju usluga njege i uljepšavanja lica i tijela, na poslovima proizvodnje, pakovanja i izdavanja lijekova i medicinskih sredstava, kao zdravstveni radnici, zdravstveni saradnici i drugi radnici koji rade u organizacionoj jedinici zdravstvene ustanove ili zdravstvenoj ustanovi koja pruža zdravstvene usluge u oblasti: intenzivne njege, neonatološke njege, pedijatrijska odjeljenja za stacionarno liječenje, stacionarnog tretmana opekotina, transplantacije, kardiohirurgije, neurohirurgije, vaskularne hirurgije, abdominalne hirurgije, ortopedije, traumatologije, urologije, akušerstva, ginekologije sa stacionarnim liječenjem, maksilofacijalne hirurgije, otorinolaringologije sa stacionarnim liječenjem, oftalmologije sa stacionarnim liječenjem, torakalne hirurgije, plastične i rekonstruktivne hirurgije, dječije hirurgije, opće hirurgije, hemodijalize, stomatologije, te onkologije i hematologije, kao i lica koja obavljaju praktičnu nastavu na poslovima iz t. od 1) do 6) ovog člana.

Zaključujemo da se, s obzirom na to da polaznici obuke kao primaoci naknada nemaju svojstvo zaposlenika/radnika kod poslodavca/privrednog subjekta gdje obavljaju praktičan rad, ukupne naknade (naknade za prijevoz, naknade za ishranu, nagrade učeniku na praktičnoj nastavi i druge naknade koje ostvaruju) smatraju dohotkom.

U vezi s predmetnim pitanjem korisno je spomenuti da su u FBiH u toku pregovori o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak u FBiH, a kojima bi naknade koje se licima isplaćuju za učenje kroz rad bili izuzete od osnovice za obračun dohotka. S tim u vezi primjećuje se da je zakonodavac prepoznao potrebu da naknade odnosno nagrade, koje bi se isplaćivale licima za učenje kroz rad, budu izuzete od obaveze oporezivanja, što bi moglo olakšati poslodavcima/privrednim subjektima učešće u procesu praktičnog rada polaznika obrazovanja tako da se umanje određene porezne obaveze, a s druge strane bi i isplata naknada polaznicima podstakla same polaznike obuke na uključenje u praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta. Prijedlog izmjena i dopuna Zakona o porezu na dohodak u FBiH ne propisuje, barem za sada, visinu nagrade koja ne bi bila oporeziva, a koja bi se isplaćivala polazniku obuke za učenje kroz rad.

Kada je riječ o naknadama koje bi poslodavci/privredni subjekti isplaćivali polaznicima obuke na praktičnom radu kod poslodavca/privrednog subjekta, a koje se odnose na topli obrok i prijevoz, Zakonom o porezu na dohodak FBiH i Pravilnikom o primjeni Zakona o porezu na dohodak FBiH propisano je da se prihodi koji ne ulaze u dohodak od nesamostalne djelatnosti i koji ne podliježu oporezivanju smatraju:

a) **naknade troškova prijevoza na posao** i s posla u visini koštanja cijene karte gradskog, prigradskog ili međugradskog prijevoza, a u slučaju korištenja vlastitog automobila saglasno unutrašnjim aktima u visini od 15% od cijene 1l benzina po pređenom kilometru na odobroj relaciji od mjesta stanovanja do mjesta rada, a najviše do iznosa cijene jedne i po mjesečne karte u javnom saobraćaju na odobroj relaciji;

b) **naknada za ishranu u toku rada (topli obrok)** u visini do 1% od prosječne neto plaće isplaćene u FBiH, prema posljednjim objavljenim podacima Federalnog zavoda za statistiku.⁸⁴

Pojašnjenja radi, prihodi od nesamostalne djelatnosti smatraju se sva primanja radnika koja on ostvari po osnovu rada, bez obzira na to pod kojim nazivom ili u kojem obliku su isplaćena. Međutim, ukoliko poslodavac/privredni subjekt polaznicima obuke za vrijeme obavljanja praktičnog rada isplaćuje naknade na ime toplog obroka i prijevoza, ove naknade bi podlijegale obavezi oporezivanja iz razloga što polaznici obuke, a kako je gore pojašnjeno, nemaju status radnika. Imajući u vidu da se očekuju izmjene i dopune Zakona o porezu na dohodak u FBiH, od značaja bi bilo da se i ovo pitanje regulira tako što naknade na ime ishrane i prijevoza, koje bi poslodavci/privredni subjekti isplaćivali polaznicima obuke koja se realizira kroz praktični rad, ne bi podlijegale obavezi oporezivanja, barem u jednom dijelu ako ne u cjelini.

⁸⁴ Član 14. Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak FBiH.

10.5.2 RS

Ukoliko bi ugovorom kojim se reguliraju uzajamna prava uključenih aktera bila ugovorena naknada za praktični rad, ona bi u smislu odredbi Zakona o porezu na dohodak RS spadala u “ostali dohodak”. Pod ostalim dohotkom, između ostalog, smatraju se svi drugi novčani ili nenovčani prihodi i koristi koje fizičko lice/porezni obveznik ostvari, a na koje se plaća porez na dohodak po stopi od 10% u smislu odredbi člana 4. navedenog zakona.

Zaključujemo da je poslodavac/privredni subjekat koji primi polaznika obuke na obrazovanje kroz praktični rad obavezan da prijavi i plati porez na dohodak na eventualne isplate naknada polaznicima obuke za obavljani praktični rad.

Kada je riječ o naknadi koju bi poslodavci/privredni subjekti isplatili polaznicima obuke na ime toplog obroka i prijevoza, shodno Zakonu o porezu na dohodak RS-a, propisano je da se dohotkom od ličnih primanja smatraju sva direktna i indirektna plaćanja iz radnog odnosa i obuhvataju, između ostalog, i isplate bruto plaće i druge bruto isplate zaposlenom, uključujući regres, topli obrok, plaćanje prekovremenog rada, bonuse, naknade i dodatke na uslove rada.⁸⁵

Dalje, članom 8. Zakona o porezu na dohodak RS-a propisano je da se porez na dohodak ostvaren na osnovu rada ne plaća na:

a) **naknade troškova prijevoza na posao i s posla** do visine cijene prijevozne karte u javnom prijevozu;

b) **troškove pripremanja toplog obroka** u vlastitim restoranima kod poslodavca ili toplog obroka isporučenog poslodavcu od lica registriranog za usluge kateringa, a najviše do 4,5 KM dnevno po zaposlenom.

Kao što je i slučaj u FBiH, zaključujemo da bi i u RS-u naknade koje bi poslodavci/privredni subjekti isplaćivali polaznicima obuke za vrijeme obavljanja praktičnog rada na ime toplog obroka i prijevoza, na način i pod uvjetima kako je gore navedeno, podlijegale obavezni oporezivanja.

11. PLAN OBRAZOVANJA ODRASLIH

11.1 FBiH

Obrazovanje odraslih na području kantona provodi se u skladu s planom obrazovanja odraslih. Plan obrazovanja odraslih je strateški dokument kojim se utvrđuje opći javni interes u obavljanju djelatnosti obrazovanja odraslih.

Za razliku od KS-a i TK-a gdje plan obrazovanja odraslih donose kantonalne vlade na prijedlog kantonalnih ministarstava obrazovanja,⁸⁶ plan obrazovanja odraslih HNK-a i ZDK-a donose kantonalna ministarstva obrazovanja, s tim da je u ZDK-u neophodna prethodna saglasnost Vlade ZDK-a.⁸⁷ Nadalje, plan obrazovanja odraslih HNK-a priprema se u skladu sa strategijom

⁸⁵ Član 11. Zakona o porezu na dohodak RS-a.

⁸⁶ Član 30. Zakona o obrazovanju odraslih KS-a i član 16. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a.

⁸⁷ Član 47. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a i član 40. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a.

i politikom obrazovanja i iskazanim potrebama Vlade HNK-a,⁸⁸ dok plan obrazovanja odraslih ZDK-a predlaže Vijeće za obrazovanje odraslih ZDK-a.⁸⁹

Vijeće za obrazovanje odraslih kao takvo jedino je predviđeno Zakonom o obrazovanju odraslih ZDK-a, a predstavlja stručno i savjetodavno tijelo Ministarstva obrazovanja ZDK-a. Vijeće za obrazovanje odraslih ZDK-a čine predsjednik i dvanaest članova koje imenuje Vlada ZDK-a na prijedlog ministra obrazovanja. Imenuje se na period od četiri godine, pri čemu se vodi računa o zastupljenosti ministarstava, ustanova za obrazovanje odraslih, poslodavaca i sindikata. S tim u vezi, prijedloge kandidata za članove i predsjednika Vijeća podnose rukovodioci tijela državne uprave, jedinice lokalne samouprave, ustanove za obrazovanje odraslih, poslovno-stručne organizacije, sindikati i udruženja poslodavaca koja imaju status socijalnog partnera.⁹⁰

Nadalje, Vijeće za obrazovanje odraslih ZDK-a ima sljedeće zadatke:⁹¹

- predlaže plan obrazovanja odraslih za period od tri godine, uz prethodno pribavljeno mišljenje Zavoda za zapošljavanje, Privredne komore ZDK-a, Obrtničke komore ZDK-a, reprezentativnih udruženja poslodavaca, organa jedinica lokalne samouprave i nadležnih ministarstava;
- prati stanje i predlaže mjere za razvoj obrazovanja odraslih;
- predlaže odnosno daje mišljenja na prijedloge propisa iz oblasti obrazovanja odraslih;
- predlaže finansiranje programa obrazovanja odraslih za koje se osiguravaju sredstva u budžetu kantona.

U procesu pripremanja i donošenja planova obrazovanja odraslih obavezno se provode konsultacije s reprezentativnim socijalnim partnerima i pribavlja mišljenje zavoda za zapošljavanje, privrednih komora, obrtničkih komora, nadležnih ministarstava i drugih relevantnih organa uprave, udruženja poslodavaca, nadležnih organa jedinica lokalne samouprave i drugih institucija i tijela.

Plan obrazovanja odraslih u svim administrativnim jedinicama utvrđuje:

- a) prioritetne obrazovne oblasti obrazovanja odraslih;
- b) infrastrukturne djelatnosti potreba obrazovanja odraslih;
- c) raspoređivanje programa obrazovanja odraslih na jedinice lokalne samouprave;
- d) okvirni obim sredstava za obrazovanje odraslih;
- e) ministarstva koja su nadležna za obrazovanje odraslih;
- f) programe i dinamiku njihovog ostvarivanja.

Plan obrazovanja odraslih u KS-u, TK-u, HNK-u i ZDK-u donosi se za period od tri godine.

11.2 RS

Opći interes u obrazovanju odraslih utvrđuje se planom obrazovanja odraslih RS. Plan obrazovanja odraslih RS-a donosi Vlada RS-a, na prijedlog Zavoda za obrazovanje odraslih.⁹²

⁸⁸ Član 47. Zakona o obrazovanju odraslih HNK-a.

⁸⁹ Član 40. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a.

⁹⁰ Član 38. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a.

⁹¹ Član 39. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a.

⁹² Član 7. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

U pripremi plana obrazovanja obavezno je pribavljanje mišljenja Zavoda za zapošljavanje, Privredne komore RS-a, Udruženja poslodavaca, organa jedinica lokalne samouprave i nadležnih ministarstava.⁹³

Za razliku od KS-a, TK-a, HNK-a i ZDK-a, gdje se plan obrazovanja odraslih donosi za period od tri godine, u RS-u se plan obrazovanja odraslih donosi za period od jedne godine.

Planom obrazovanja odraslih RS-a utvrđuju se prioritetne obrazovne oblasti, infrastrukturne djelatnosti potrebne za izvođenje obrazovanja odraslih, određuje se raspoređivanje programa obrazovanja na jedinice lokalne samouprave, kao i okvirni obim sredstava potrebnih za realizaciju plana, nadležna ministarstva za njegovo provođenje i programi i dinamika njihovog ostvarivanja.⁹⁴

Plan obrazovanja provodi Zavod za obrazovanje odraslih RS-a. Naime, Zavod za obrazovanje odraslih je upravna organizacija u sastavu Ministarstva prosvjete i kulture RS-a i nadležan je za praćenje i unapređenje obrazovanja odraslih.⁹⁵ Zakonom o obrazovanju odraslih RS-a definirane su različite nadležnosti Zavoda za obrazovanje odraslih, kao što su: odlučivanje po zahtjevu za odobravanje izvođenja programa obrazovanja odraslih,⁹⁶ predlaganje javno važećih programa obrazovanja,⁹⁷ provjeravanje znanja, vještina i sposobnosti odraslih od strane Ispitnog centra kao organizacione jedinice zavoda,⁹⁸ izdavanje javnih isprava o završenom obrazovanju za odrasle⁹⁹ i sl. Jedna od nadležnosti Zavoda je provođenje plana obrazovanja odraslih RS-a. U okviru ove nadležnosti, Zavod za obrazovanje odraslih objavljuje konkurse za izvođenje programa obrazovanja, prati njihovo izvođenje, planira sredstva za finansiranje programa osnovnog obrazovanja, prvog zanimanja¹⁰⁰ i infrastrukturne djelatnosti za njihovo ostvarivanje, te obavlja i druge zadatke određene planom obrazovanja odraslih RS-a.¹⁰¹

12. UČEŠĆE PRIVREDNIH KOMORA U OBRAZOVANJU ODRASLIH

12.1 Uloge privrednih komora

Privredne komore imaju raznolike uloge u sistemu obrazovanja odraslih zavisno od teritorijalne jedinice za koju se određena privredna komora veže.

S tim u vezi, kantonalne privredne komore provode sljedeće aktivnosti:

- organiziraju savjetovanja i specijalizacije za zaposlene;
- učestvuju u koncipiranju programa učenja uz rad;
- predlažu standarde praktičnih znanja;
- predlažu programe usavršavanja i osposobljavanja;
- vode registar poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Član 8. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁹⁵ Član 35. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁹⁶ Član 11. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁹⁷ Član 18. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁹⁸ Član 31. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Kako je to propisano članom 33. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a, za stjecanje osnovnog obrazovanja i prvog zanimanja odrasli ne plaćaju školarinu.

¹⁰¹ Član 9. Zakona o obrazovanju odraslih RS-a.

Inače, primarna uloga privrednih komora u svim teritorijalnim jedinicama jeste učestvovanje u pripremanju i donošenju planova obrazovanja koji se usvajaju pojedinačno za svaki kanton odnosno entitet.

12.2 Plan obrazovanja odraslih

Jedna od glavnih uloga privrednih komora u obrazovanju odraslih primarno se ogleda u učestvovanju u postupku pripremanja i donošenja plana obrazovanja odraslih. Naime, kantonalna tijela nadležna za pripremanje i donošenje plana obrazovanja obavezno pribavljaju mišljenja privrednih komora, kao i određenih drugih organa uprave, institucija i tijela.

Privredna komora RS-a također daje mišljenje na plan obrazovanja odraslih RS-a koji predlaže Zavod za obrazovanje odraslih RS-a, a donosi Vlada RS-a za period od jedne godine.

12.3 Osnivanje centra za obrazovanje odraslih pri privrednim komorama

Za razliku od ostalih kantona koji su dio ove analize, jedino Zakon o obrazovanju odraslih KS-a izričito predviđa privredne komore kao pravne subjekte koji mogu provoditi obrazovanje odraslih kao svoju redovnu djelatnost ili kao djelatnost koja prati redovnu djelatnost. S tim u vezi, zakoni o obrazovanju odraslih TK-a, ZDK-a i HNK-a ne predviđaju izričito privredne komore kao subjekte koji mogu provoditi obrazovanje odraslih, međutim iz njih se može zaključiti da privredne komore mogu provoditi obrazovanje odraslih. Naime, navedenim zakonima je predviđeno da privredni subjekti i druga pravna lica koja su, između ostalog, kao svoju djelatnost navela obrazovanje odraslih i koja ispunjavaju uvjete propisane zakonom, mogu provoditi formalno odnosno neformalno obrazovanje odraslih. Dakle, prema navedenoj zakonskoj formulaciji, privredne komore mogu provoditi obrazovanje odraslih ukoliko su navele obrazovanje odraslih kao svoju djelatnost.

12.4 Donošenje programa obrazovanja odraslih

Privredne komore kantona također imaju ulogu u postupku pripremanja odgovarajućih programa obrazovanja odraslih. Naime, privredne komore KS-a, TK-a i HNK-a predlažu zanimanja za koja se pripremaju programi obrazovanja odraslih, dok privredne komore TK-a i ZDK-a predlažu zanimanja za koja se pripremaju ogledni programi.¹⁰² S tim u vezi, Privredna komora, Obrtnička komora i Udruženje poslodavaca TK-a također mogu predlagati zanimanja za koja se pripremaju programi za polaganje majstorskog ispita odnosno polaganje pomoćničkih ispita, majstorskih ispita i ispita o stručnoj osposobljenosti za obavljanje vezanih obrta.

Privredna komora RS-a također ima ulogu u postupku donošenja programa obrazovanja odraslih koji se, za razliku od kantonalnih privrednih komora, ogleda u davanju mišljenja Zavodu za obrazovanje odraslih RS-a prije utvrđivanja prijedloga javno važećih programa obrazovanja za osposobljavanje, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, usavršavanje, specijalizaciju zaposlenih i nezaposlenih lica. Programe obrazovanja utvrđuju nadležna ministarstva na prijedlog Zavoda za obrazovanje odraslih RS-a. S tim u vezi, Privredna komora RS-a daje mišljenje na prijedlog Zavoda za obrazovanje odraslih RS-a za usvajanje pravilnika

¹⁰² Kada postoji potreba zbog uvođenja organizacionih promjena, primjene savremene tehnologije, zahtjeva tržišta rada za deficitarnim zanimanjima, programi obrazovanja ili dijelovi programa mogu se uvoditi i provjeravati oglednim programom (čl. 20. Zakona o obrazovanju odraslih TK-a i čl. 17. Zakona o obrazovanju odraslih ZDK-a).

kojim se utvrđuje način provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržina i način vođenja registra poslodavaca.

13. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Pravni okvir

- Zakonodavci su djelomično na različite načine pristupili uređenju oblasti obrazovanja odraslih. Jedan od razloga za takva rješenja leži u mogućem nedostatku institucionalne povezanosti i međusobne saradnje u izradi propisa svih učesnika u oblasti obrazovanja odraslih. Uočeno je da je zakonodavac kroz propise fokus stavio na formalno obrazovanje, pri čemu su brojna pitanja u vezi s neformalnim programima obrazovanja ostala otvorena. Ovo je naročito primijećeno u propisima RS-a, gdje se ovaj program kroz tekst zakona spominje samo nekoliko puta, te, između ostalog, ne definiira ni uslove koje moraju zadovoljiti organizatori neformalnog obrazovanja odraslih. U vezi s prethodno navedenim, slična je situacija i u kantonima u FBiH u kojima je oblast neformalnog obrazovanja odraslih paušalno i nedovoljno obrađena. S tim u vezi, proizlazi da bi bilo opravdano dopuniti ili izmijeniti propise tako da se jasno razumije da li su i u kojoj mjeri propisani uslovi iz oblasti neformalnog obrazovanja, počev od uslova koje organizatori neformalnog obrazovanja odraslih moraju ispuniti preko realizacije do nadzora i kontrole. U suprotnom, moguće je da se u datim okolnostima zaključi da se određeni zahtjevi primjenjuju i na neformalno obrazovanje, što vjerovatno nije namjera zakonodavca.
- Termin javno važeće obrazovanje odnosno javno važeći programi u svim administrativnim jedinicama definiran je kao obrazovanje odnosno programi obrazovanja koje je donijelo ili odobrilo nadležno ministarstvo obrazovanja ili na prijedlog nadležnog ministarstva obrazovanja organi uprave nadležni za oblast za koju se program donosi u skladu sa zakonima o obrazovanju odraslih. Također, termin javno važeće obrazovanje odnosno javno važeći program koristi se u kontekstu formalnih programa obrazovanja odraslih, odnosno javno važeći program obrazovanja odraslih podrazumijeva formalne programe obrazovanja a ne neformalne. Ovakvo shvatanje može se smatrati pogrešnim iz razloga što svaki javno važeći program obrazovanja odraslih nije ujedno i formalni program, već može biti i neformalni . S druge strane, neophodno je naglasiti da je svaki formalni program uvijek javno važeći program.
- Izražena je razlika u propisima u pogledu reguliranja konkretnih uslova za osnivanje organizatora formalnog obrazovanja, kao što je npr. sadržaj elaborata o opravdanosti osnivanja organizatora obrazovanja odraslih, koji predstavlja jedan od dokumenata u postupku osnivanja organizatora obrazovanja odraslih. Naime, sadržaj elaborata određen je propisima u KS-u i HNK-u, dok u drugim administrativnim jedinicama nije. Kako je elaborat jedan od ključnih uvjeta koji budući organizator obrazovanja mora ispuniti, odnosno dostaviti nadležnom ministarstvu za pribavljanje potrebne dozvole odnosno saglasnosti za obrazovanje odraslih, a cijeneći bitan sadržaj ovog dokumenta, bilo bi preporučljivo propisom odrediti sadržaj ovog akta. Na taj način pružile bi se smjernice budućim organizatorima obrazovanja u pripremi i postupku osnivanja pred nadležnim organima, a s druge strane kreirao bi se standard koji i nadležnim organima omogućava olakšano praćenje ispunjenosti uvjeta za pribavljanje dozvola i saglasnosti za osnivanje i rad u skladu sa zakonima i podzakonskim aktima.

- U pogledu uslova uočena je razlika i u pogledu obaveze andragoškog osposobljavanja/usavršavanja andragoških zaposlenika, koja je predviđena jedino u ZDK-u i KS-u, usljed čega su kantonalna ministarstva obrazovanja donijela, kao javno važeći program, neformalni program andragoške obuke. Iz ove prakse proizlazi uočena potreba da se andragoški zaposlenici i obuče za svoj rad, te bi bilo korisno ovakvu praksu predvidjeti i utvrditi i u drugim administrativnim jedinicama.
- Uočeno je nejasno definiranje načina na koji se vrši provjera ispunjenosti uvjeta za rad organizatora obrazovanja, te pitanja da li ove aktivnosti provode iste stručne komisije kao i prilikom utvrđivanja ispunjenosti uvjeta za izvođenje programa obrazovanja.
- Zakoni o obrazovanju odraslih u svim administrativnim jedinicama propisuju obavezu nadležnog ministarstva obrazovanja da donese određene pravilnike kojima bi se detaljnije regulirala realizacija obrazovanja odraslih. Pravilnici bi regulirali: postupak utvrđivanja uvjeta o sadržaju i načinu vođenja registra, čuvanje andragoške dokumentacije i evidencije pravnih subjekata, vođenje registra poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad i sl. U vezi s navedenim, ističe se HNK u kojem nisu usvojeni predmetni pravilnici predviđeni Zakonom o obrazovanju HNK-a. U svim administrativnim jedinicama potrebno je usvojiti i donijeti pravilnike iz svih predviđenih oblasti, a koji bi detaljnije uređivali realizaciju pojedinih pitanja, s obzirom na to da je važećim zakonima o obrazovanju odraslih predviđeno donošenje i usvajanje ovih pravnih akata od strane nadležnih tijela u tačno određenim rokovima.
- Bitno pitanje odnosi se i na način na koji standardi i normativi u administrativnim jedinicama treba da standardiziraju i normiraju prostor, opremu, kadar i druga značajna pitanja organizatora obrazovanja odraslih. Naime, iz navedenih propisa proizlazi da se odnose samo na formalne programe obrazovanja odraslih. Iz ovoga se zaključuje da organizatori obrazovanja neformalnih programa obrazovanja odraslih imaju širu slobodu u realizaciji obuka.
- U okviru analize propisa uočeno je da su određene oblasti različito definirane, naročito u kontekstu pitanja ko može biti osnivač organizatora obrazovanja odraslih, koja se sredstva za rad i osnivanje trebaju osigurati, kakav je sadržaj osnivačkog akta ili elaborata, uvjeti za rad i druga značajna pitanja. Radi lakšeg razumijevanja i provođenja svih aktivnosti bilo bi opravdano težiti usaglašavanju propisa iz oblasti obrazovanja odraslih. Neizbježno bi se ovi ciljevi odrazili i na jasnije i usaglašenije definiranje prava i obaveza za sve aktere uključene u ovaj proces, od osnivanja organizatora obrazovanja do prava i obaveza u vezi s praktičnim radom kod privrednih subjekata.

Obrazovne politike

- Uočeno je da se jedino u KS-u vrši eksterna ocjena kvaliteta rada organizatora obrazovanja odraslih, pri čemu se procjenjuje kvalitet organizatora obrazovanja odraslih kao i programa koje provode, te potvrđuje da zadovoljavaju unaprijed utvrđene kriterije i standarde za obavljanje djelatnosti i izvođenje određenog programa. Ove aktivnosti provodi nezavisno akreditacijsko tijelo. S obzirom na to da se u ostalim kantonima akreditacija ne provodi, ovaj nalaz upućuje na neophodno ispitivanje postojanja potrebe da se ovaj postupak uvede i u drugim administrativnim jedinicama. U vezi s tim, također je potrebno utvrditi da li akreditacija podrazumijeva zapravo

provjeru ispunjenosti uvjeta za rad organizatora obrazovanja koja je predviđena propisima.

- Uočeno je da zakoni ne sadrže definiciju hitnih potreba tržišta rada, iako je predviđeno da se programi obrazovanja mogu donijeti ukoliko se utvrdi da takve potrebe postoje. Iz tih razloga slijedi zaključak da prema inicijativi koja može poticati iz različitih izvora (službe za zapošljavanje, privredne komore, udruženja poslodavaca, pojedini privredni subjekti, ministarstva obrazovanja) nadležna ministarstva odlučuju o tome da li postoje hitne potrebe tržišta rada u odnosu na okolnosti svakog pojedinog slučaja, što je neophodno usaglasiti. Na ovom mjestu zaključak upućuje na pitanje da li bi neki drugi akteri, kao što su privredne komore, imali mogućnost da utvrđuju hitne potrebe na adekvatniji način.
- Analiza podsjeća da BiH nema kvalifikacijski okvir. Svrha kvalifikacijskog okvira bi bila povezivanje prethodnih, sadašnjih i budućih rezultata učenja, te njihovo uspostavljanje u međusobne odnose unutar BiH, ali i evropskog kvalifikacijskog okvira i obrazovnog prostora. Iz tog razloga Analiza upućuje na zaključak da bi bilo korisno inicirati uspostavljanje jedinstvenog kvalifikacijskog okvira na nivou BiH, a u vezi sa stepenovanjem stručne spreme i kvalifikacije svakog pojedinca koji je kvalifikaciju stekao na teritoriji BiH.
- Primijećeno je da se registri organizatora obrazovanja vode u svim administrativnim jedinicama za formalne/javno važeće programe obrazovanja odraslih. U KS-u je, naprimjer, ovaj nedostatak u vezi s neformalnim programom obrazovanja uočen, te se vode registri organizatora i neformalnih programa obrazovanja odraslih, što svakako omogućava jasniji uvid i transparentniji rad ovih subjekata te kreira osnovu za praćenje rada, prikupljanje i obradu relevantnih informacija i sl. Iz istih razloga bilo bi opravdano zaključiti da je potrebno da nadležni organi drugih administrativnih jedinica vode registre organizatora obrazovanja i formalnih i neformalnih programa.

Radnopravni status

- S obzirom na to da polaznik obrazovanja odraslih ne zaključuje ugovor o radu s privrednim subjektom kao poslodavcem, ne dolazi do zasnivanja radnog odnosa, pa se stoga ni polaznik ne može smatrati radnikom. Dakle, međusobna prava i obaveze između polaznika obrazovanja i privrednog subjekta odnosno poslodavca uređuju se ugovorom o praktičnom radu, s tim što su pojedina pitanja riješena posebnim propisima. U slučaju obavljanja praktičnog rada i osposobljavanja kod poslodavca za potrebe obrazovanja odraslih se, prema tome, radi o svojevrsnom *sui generis* radu u svrhu učenja i osposobljavanja.
- Obrazovanje odraslih kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta ne može se podvesti pod *stručno osposobljavanje kod poslodavca bez zasnivanja radnog odnosa* kojeg poznaju entitetski zakoni o radu. Naime, da bi poslodavac s određenom osobom zaključio ugovor o stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa, potrebno je da se radi o poslovima za koje je, zakonom ili pravilnikom o radu poslodavca, predviđeno neophodno radno iskustvo ili stručni ispit za samostalni rad, a radi se o osobi koja posjeduje određeni stepen i vrstu stručne spreme bez potrebnog radnog iskustva. Dalje, poslodavac odnosno privredni subjekat ima obavezu da polaznika

obuke koji se obrazuje kroz praktičan rad evidentira i u posebne evidencije o prisutnosti u poslovnim prostorijama poslodavca.

- Entitetski zakoni ne propisuju obavezno zdravstveno osiguranje za polaznike obuke koji se obrazuju kroz praktičan rad u privrednim subjektima. Uočava se potreba za usklađivanjem propisa koji reguliraju oblast zdravstvenog osiguranja na način da se predvidi osiguranje od povreda na radu i profesionalnih oboljenja. U tom slučaju se otvara pitanje nosioca obaveze uplate doprinosa po ovim osnovama. Dalje, potrebno je usaglasiti i aktuelne propise u entitetima na način da se polaznicima obuke koji se obrazuju kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta obezbijede prava iz obaveznog socijalnog osiguranja, kao što su prava u slučaju povrede na radu i profesionalnih oboljenja, te slučajevi invalidnosti i smrti usljed povreda na radu, odnosno za vrijeme obrazovanja kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta, uključujući pitanja obveznika doprinosa u predmetnim situacijama.
- Važećim zakonima o obrazovanju u administrativnim jedinicama nisu predviđene isplate bilo kakve nagrade polaznicima obuke koji se obrazuju kroz praktičan rad kod privrednih subjekata. Međutim, imajući u vidu da polaznik obuke koji se obrazuje kroz praktičan rad kod poslodavca/privrednog subjekta na određeni način doprinosi radu i poslovanju poslodavca/privrednog subjekta, postavlja se pitanje opravdanosti isplate naknada za ishranu, prijevoz i nagrada za obavljene praktičan rad, što je trenutno ostavljeno učesnicima na volju da ovo riješe putem ugovora.
- Bitno pitanje prilikom isplate bilo kakve naknade ili nagrade polaznicima programa obrazovanja odraslih predstavlja porezni tretman tih isplata. S obzirom na činjenicu da polaznici obuke kao primaoci određenih naknada/nagrada nemaju svojstvo zaposlenika/radnika kod poslodavca/privrednog subjekta gdje obavljaju praktičan rad, ukupne naknade, odnosno naknade za prijevoz, naknade za ishranu i druge naknade, smatraju se dohotkom i podliježu obavezi oporezivanja u skladu s entitetskim propisima koji reguliraju predmetnu materiju, što je teret koji pada na privredne subjekte. Ukoliko se utvrdi da su ovakvi tereti značajni za privredne subjekte, pitanje koje proizlazi odnosi se na moguće iniciranje izmjene propisa u dijelu koji se tiče ublažavanja ili oslobađanja od obaveze oporezivanja, s obzirom na to da je ovo također bitno za odlučivanje privrednih subjekata o uključivanju u ovaj proces.

Privredne komore

- Iako je primarna uloga privrednih komora učestvovanje u pripremanju i donošenju planova obrazovanja koji se usvajaju pojedinačno za svaki kanton odnosno entitet, one nemaju prepreku da provode obrazovanje odraslih. Osim toga, u KS-u je izričito predviđeno da privredne komore mogu provoditi obrazovanje odraslih.
- Privredne komore imaju ulogu u postupku pripremanja odgovarajućih programa obrazovanja odraslih tako što daju mišljenje na programe obrazovanja ili predlažu zanimanja za programe obrazovanja.

14. PRILOZI

PRILOG BR. 1

Pregled propisa korištenih u Analizi

Napomena: Ovaj pregled ne sadrži informacije o svim relevantnim propisima koji reguliraju predmetnu materiju po administrativnim jedinicama, već isključivo pregled propisa korištenih za potrebe Analize, a imajući u vidu oblasti i pitanja koja ona obrađuje.

PROPISI NA NIVOU BiH			
RB.	PRAVNI PROPISI	KORIŠTENE SKRAĆENICE	RELEVANTNOST PROPISA
1.	Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 18/03)	Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH	Relevantnost propisa označenih rednim brojevima 1–4 ogleda se u tome što su oni zapravo podloga za kreiranje
2.	Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 63/08)	Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH	pravnog okvira kojim se uređuje oblast obrazovanja odraslih na području BiH.
3.	Odluka o usvajanju principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 39/14)	Principi i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u BiH	
4.	Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014–2020.	Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH	

	("Službeni glasnik BiH", br. 96/14)		
PRAVNI PROPISI NA NIVOU RS-a			
RB.	PRAVNI PROPISI	KORIŠTENE SKRAĆENICE	RELEVANTNOST PROPISA
5.	Zakon o radu RS-a ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 01/16 i 66/18)	ZOR RS	Propisi označeni rednim brojevima 5–12 korišteni su u Analizi radi pregleda radnog i socijalnog statusa
6.	Zakon o zdravstvenom osiguranju RS-a ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 16/99, 51/01, 70/01, 51/03, 57/03, 17/08, 1/09, 106/09, 39/16, 110/16 i 94/19)	Zakon o zdravstvenom osiguranju RS-a	polaznika obuke koji se obrazuju kroz praktični rad kod poslodavca, zatim pitanja eventualnih naknada i nagrada koje bi se isplaćivale polazniku obuke na ime obavljenog praktičnog rada, toplog obroka, prijevoza kao i njihovog poreznog tretmana. Zatim, predmetni propisi su korišteni i za pojašnjenje obaveze
7.	Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju RS-a ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 134/11, 82/13, 96/13 i 103/15)	Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju RS-a	pružanja zaštite na radu kod privrednih subjekata kod kojih se obrazovanje vrši kroz praktični rad, kao i obaveze onih privrednih subjekata koji se obavezno stavljaju pod zdravstveni nadzor, a koji obrazuju
8.	Zakon o porezu na dohodak RS-a ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 60/15, 5/16, 66/18 i 105/19)	Zakon o porezu na dohodak RS-a	
9.	Zakon o doprinosima RS-a ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 114/17 i 112/19)	Zakon o doprinosima RS-a	

10.	Zakon o zaštiti na radu RS-a (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 1/08 i 13/10)	Zakon o zaštiti na radu RS-a	polaznike obuke kroz praktični rad.
11.	Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 90/17)	Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti RS-a	
12.	Zakon o obrazovanju odraslih (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 114/17 i 112/19)	Zakon o obrazovanju odraslih RS-a	Propisi označeni rednim brojevima 12–16 korišteni su u Analizi radi pojašnjenja zakonodavnog okvira
13.	Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržini i načinu vođenja registra poslodavaca (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 27/11)	Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad RS-a	predmetne materije, uključujući ali ne ograničavajući se na pitanja koja se odnose na oblike obrazovanja odraslih, organizaciju, osnivače i organizatore obrazovanja odraslih, plan obrazovanja odraslih,
14.	Pravilnik o postupku izbora organizatora obrazovanja odraslih (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 77/10)	Pravilnik o postupku izbora organizatora obrazovanja odraslih RS-a	program obrazovanja odraslih, radno iskustvo i andragoške kompetencije, te druga pitanja iz predmetne oblasti obrađena u Analizi, a koja se odnose na obrazovanje odraslih.
15.	Pravilnik o vrsti stručne spreme nastavnika (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 79/10)	Pravilnik o vrsti stručne spreme nastavnika RS-a	

16.	Plan obrazovanja odraslih za 2020. godinu (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 115/20)	Plan obrazovanja odraslih za 2020. godinu RS-a	
17.	Zakon o obligacionim odnosima (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04)	ZOO RS-a	Propis označen rednim brojem 17 korišten je u Analizi radi ugovornog reguliranja aktera uključenih u proces obrazovanja odraslih, naročito u situaciji kada se obrazovanje vrši kroz praktičan rad kod privrednih subjekata.

PRAVNI PROPISI NA NIVOU FBiH

RB.	PRAVNI PROPISI	KORIŠTENE SKRAĆENICE	RELEVANTNOST PROPISA
18.	Zakon o radu FBiH (“Službene novine Federacije BiH”, br. 26/16 i 89/18)	ZOR FBiH	Propisi označeni rednim brojevima 18–28 korišteni su u Analizi radi pregleda radnog i socijalnog statusa polaznika obuke koji se obrazuju kroz praktični rad kod poslodavca, zatim pitanja eventualnih naknada i nagrada koje bi se isplaćivale polazniku obuke
19.	Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažiranim na radu (“Službene novine Federacije BiH”, br. 92/16)	Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o radnicima i drugim licima angažiranim na radu FBiH	na ime obavljenog praktičnog rada, toplog obroka, prijevoza kao i njihovog poreznog tretmana. Predmetni propisi su korišteni i za pojašnjenje
20.	Pravilnik o podnošenju prijave za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije, kontrole i naplate doprinosa (“Službene novine	Pravilnik o podnošenju prijave za upis i promjene upisa u Jedinstveni sistem registracije	

	Federacije BiH”, br. 73/09, 38/10, 77/10, 9/11, 1/13, 83/14, 1/15, 48/16, 25/17, 53/19 i 93/19)	kontrole i naplate doprinosa FBiH	obaveze pružanja zaštite na radu kod privrednih subjekata kod kojih se obrazovanje vrši kroz praktični rad, kao i obaveze onih privrednih subjekata koji se obavezno stavljaju pod zdravstveni nadzor, a koji obrazuju polaznike obuke kroz praktični rad.
21.	Zakon o zdravstvenom osiguranju FBiH (“Službene novine Federacije BiH”, br. 30/97, 7/02, 70/08, 90/17, 48/11 i 36/18)	Zakon o zdravstvenom osiguranju FBiH	
22.	Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH (“Službene novine Federacije BiH”, br. 13/18)	Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH	
23.	Odluka o visini doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica osigurana u određenim okolnostima (“Službene novine Federacije BiH”, br. 26/14)	Odluka o visini doprinosa za PIO za lica osigurana u određenim okolnostima FBiH	
24.	Zakon o porezu na dohodak FBiH (“Službene novine Federacije BiH”, br. 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13)	Zakon o porezu na dohodak FBiH	
25.	Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak (“Službene novine Federacije BiH”, br. 67/08, 4/10, 86/10, 10/11, 53/11,	Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak FBiH	

	20/12, 27/13, 71/13, 90/13, 45/14, 52/16, 59/16, 38/17, 3/18, 30/18 i 21/20)		
26.	Zakon o doprinosima FBiH (“Službene novine Federacije BiH” br. 35/98, 54/00, 16/01, 37/01, 1/02, 17/06, 14/08, 91/15, 104/16, 34/18 i 99/19)	Zakon o doprinosima FBiH	
27.	Zakon o zaštiti na radu FBiH (“Službene novine Federacije BiH”, br. 79/20)	Zakon o zaštiti na radu FBiH	
28.	Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti (“Službene novine Federacije BiH”, br. 29/05)	Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH	
29.	Zakon o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine (“Sl. list SFRJ”, br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89; “Sl. list R BiH”, br. 2/92, 13/93, 13/94 i “Sl. novine FBiH”, br. 2/92, 13/93 i 13/94)	ZOO FBiH	Propis označen rednim brojem 28 korišten je u Analizi radi ugovornog reguliranja aktera uključenih u proces obrazovanja odraslih, naročito u situaciji kada se obrazovanje vrši kroz praktičan rad kod privrednih subjekata.
PRAVNI PROPISI NA NIVOU KS-a			
RB.	PRAVNI PROPISI	KORIŠTENE SKRAĆENICE	RELEVANTNOST PROPISA

30.	Zakon o obrazovanju odraslih (“Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 40/15 i 40/20)	Zakon o obrazovanju odraslih KS-a	Propisi označeni rednim brojevima 30–33 korišteni su u Analizi radi pojašnjenja zakonodavnog okvira predmetne materije, uključujući ali ne ograničavajući se na pitanja koja se odnose na oblike obrazovanja odraslih, organizaciju, osnivače i organizatore obrazovanja odraslih, plan obrazovanja odraslih, program obrazovanja odraslih i druga pitanja iz predmetne oblasti obrađena u Analizi, a koja se odnose na obrazovanje odraslih.
31.	Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržini i načinu vođenja registra poslodavaca (“Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 45/18)	Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad KS-a	
32.	Pravilnik o postupku utvrđivanja uvjeta, sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja odraslih (“Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 24/16)	Pravilnik o postupku utvrđivanja uvjeta, sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja odraslih KS-a	
33.	Odluka o standardima i normativima za realizaciju programa obrazovanja odraslih (“Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 32/16)	Odluka o standardima i normativima za realizaciju programa obrazovanja odraslih KS-a	

PRAVNI PROPISI NA NIVOU ZDK-a

RB.	PRAVNI POPISI	KORIŠTENE SKRAĆENICE	RELEVANTNOST PROPISA
34.	Zakon o obrazovanju odraslih (“Službene novine	Zakon o obrazovanju odraslih ZDK-a	Propisi označeni rednim brojevima 34–38 korišteni

	Zeničko-dobojskog kantona”, br. 5/14 i 13/18)		su u Analizi radi pojašnjenja zakonodavnog okvira
35.	Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad/praktična nastava, sadržaju i načinu vođenja Jedinstvenog registra poslodavaca (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 18/19)	Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad ZDK-a	predmetne materije, uključujući ali ne ograničavajući se na pitanja koja se odnose na oblike obrazovanja odraslih, organizaciju, osnivače i organizatore obrazovanja odraslih, plan obrazovanja odraslih, program obrazovanja odraslih, radno
36.	Pravilnik o postupku utvrđivanja uvjeta, sadržaju i načinu vođenja Registra ustanova za obrazovanje odraslih (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 5/16, 13/17)	Pravilnik o postupku utvrđivanja uvjeta, sadržaju i načinu vođenja Registra ustanova za obrazovanje odraslih ZDK-a	iskustvo i andragoške kompetencije, te druga pitanja iz predmetne oblasti obrađena u Analizi, a koja se odnose na obrazovanje odraslih.
37.	Pravilnik o standardima i normativima za obrazovanje odraslih (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 1/16)	Pravilnik o standardima i normativima za obrazovanje odraslih ZDK-a	
38.	Javno važeći program “Osnovna andragoška obuka” (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 3/19)	Javno važeći program “Osnovna andragoška obuka”	

PRAVNI PROPISI NA NIVOU HNK-a

RB.	PRAVNI POPISI	KORIŠTENE SKRAĆENICE	RELEVANTNOST PROPISA
39.	Zakon o obrazovanju odraslih HNK-a (“Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona”, br. 4/18)	Zakon o obrazovanju odraslih HNK-a	Propisi označeni rednim brojevima 39–40 korišteni su u Analizi radi pojašnjenja zakonodavnog okvira predmetne materije, uključujući ali ne
40.	Standardi i normativi za obrazovanje odraslih u Hercegovačko-neretvanskom kantonu (“Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona”, br. 2/19)	Standardi i normativi HNK-a	ograničavajući se na pitanja koja se odnose na oblike obrazovanja odraslih, organizaciju, osnivače i organizatore obrazovanja odraslih, plan obrazovanja odraslih, program obrazovanja odraslih i druga pitanja iz predmetne oblasti obrađena u Analizi, a koja se odnose na obrazovanje odraslih.
PROPISI NA NIVOU TK-a			
RB.	PRAVNI PROPISI	KORIŠTENE SKRAĆENICE	RELEVANTNOST PROPISA
41.	Zakon o obrazovanju odraslih (“Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 9/15)	Zakon o obrazovanju odraslih TK-a	Propisi označeni rednim brojevima 41–46 korišteni su u Analizi radi pojašnjenja zakonodavnog okvira
42.	Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržini i	Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih	predmetne materije, uključujući ali ne ograničavajući se na pitanja koja se odnose na oblike

	načinu vođenja registra poslodavaca (“Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 11/17, 10/18 i 16/18)	se obavlja praktičan rad TK-a	obrazovanja odraslih, organizaciju, osnivače i organizatore obrazovanja odraslih, plan obrazovanja odraslih, program
43.	Pravilnik o uslovima i načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe tržišta rada (“Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 8/17)	Pravilnik o uslovima i načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe tržišta rada TK-a	obrazovanja odraslih i druga pitanja iz predmetne oblasti obrađena u Analizi, a koja se odnose na obrazovanje odraslih.
44.	Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja odraslih (“Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 14/15)	Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja odraslih TK-a	
45.	Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih (“Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 14/15)	Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih TK-a	
46.	Standardi i normativi za obrazovanje odraslih u Tuzlanskom kantonu (“Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 15/15)	Standardi i normativi TK-a	

PRILOG BR. 2

Ugovor o obrazovanju

UGOVORNE STRANE	SADRŽAJ UGOVORA
Organizator obrazovanja i polaznik obuke	<ul style="list-style-type: none"> - naziv, vrijeme trajanja i način završetka programa, kao i vrsta isprave koja se polazniku izdaje po uspješno završenom programu - oblici realizacije obrazovnog procesa i mjesto njegovog realiziranja - visina školarine i opis troškova obrazovanja koji su uključeni u školarinu - prava i obaveze polaznika za vrijeme obrazovanja, kao i način prestanka statusa polaznika - prava i obaveze organizatora obrazovanja odraslih u pogledu realizacije obrazovnog procesa, kao i u slučaju prestanka rada - uvjeti raskida ugovora

PRILOG BR. 3

Ugovor o međusobnim pravima organizatora i poslodavca kod kojih se realiziraju programi obrazovanja odraslih kroz praktičan rad

UGOVORNE STRANE	SADRŽAJ UGOVORA
Organizator i poslodavac	<ul style="list-style-type: none">- vrsta i naziv programa, vještine, znanja i sposobnosti koje se stječu realizacijom programa- ime, prezime i ukupan broj polaznika programa obrazovanja odraslih koji se praktično obrazuju kod poslodavca- vrijeme trajanja praktične obuke kod poslodavca- način provjere praktičnih znanja, vještina i sposobnosti polaznika u skladu s programom obrazovanja- način izvođenja praktičnog obrazovanja- način plaćanja praktičnog obrazovanja

PRILOG BR. 4
Ugovor o praktičnom radu polaznika obuke kada se obrazovanje odraslih realizira kroz praktičan rad kod drugog organizatora obrazovanja ili poslodavca

UGOVORNE STRANE	SADRŽAJ UGOVORA		
Polaznik obuke i drugi organizator obrazovanja ili poslodavac	Opći podaci o ugovornim stranama:	Medusobna prava i obaveze ugovornih strana:	Dužnosti i prava polaznika i poslodavaca u pogledu praktičnog obrazovanja:
	<ul style="list-style-type: none"> - ime i prezime polaznika; - datum i mjesto rođenja polaznika; - prebivalište, naziv i sjedište poslodavca; - vrsta djelatnosti poslodavca. 	<ul style="list-style-type: none"> - naziv zanimanja, zvanja, vještina i sposobnosti za koje se polaznik obrazuje ili osposobljava; - početak i trajanje obrazovanja ili osposobljavanja polaznika; - ime zaposlenog s odgovarajućim stručnim obrazovanjem, koji je odgovoran za praktično obrazovanje polaznika; - obim praktične osposobljenosti i znanja koje poslodavac mora obezbijediti polazniku; - cijena i način plaćanja praktičnog obrazovanja, ukoliko nisu definirani 	<ul style="list-style-type: none"> - obaveza poslodavca da polaznika upozna s propisima o zaštiti na radu i obezbijedi sve neophodne mjere zaštite na radu za polaznika; - obaveza poslodavca da osigura polaznika za vrijeme trajanja obuke; - obaveza poslodavca da polaznike neće angažirati na poslovima koji nisu povezani s njegovim praktičnim obrazovanjem; - obaveza polaznika da ispunjava svoje nastavne obaveze; - obaveza polaznika da redovno pohađa praktičnu nastavu i vodi dnevnik praktične nastave; - obaveza polaznika da se prilikom praktičnog

		ugovorom između organizatora obrazovanja i poslodavca.	
			<p>obrazovanja ponaša u skladu s pravilima i uputstvima poslodavca i organizatora obrazovanja odraslih;</p> <ul style="list-style-type: none"> - obaveza polaznika da čuva poslovnu tajnu poslodavca; - obaveza polaznika da se ponaša u skladu s propisima o zaštiti na radu; - obaveze poslodavca i obaveze polaznika u slučaju raskida ugovora i sudsku nadležnost u slučaju spora.

PRILOG BR. 5

Obuka odraslih s ciljem odgovora na hitne potrebe tržišta rada

Pregled ugovora iz predmetne materije koji su propisani važećim propisima iz oblasti obrazovanja odraslih na području TK-a

Ugovor o saradnji za odgovor na hitne potrebe tržišta rada

UGOVORNE STRANE	SADRŽAJ UGOVORA		
	Obaveze Ministarstva TK-a su:	Obaveze poslodavca su:	Obaveze obrazovne ustanove su:
Ministarstvo obrazovanja TK-a, poslodavac i obrazovna ustanova	- da u roku od sedam dana od dana dostavljenog zahtjeva ostvari saradnju sa Službom za zapošljavanje	- da obezbijedi uslove za realizaciju praktičnog dijela obuke;	- da vodi evidenciju o polaznicima obuke;

	<p>TK-a, te definira potrebnu strukturu kandidata s kojima raspolaže Služba za zapošljavanje TK-a, odnosno utvrdi potencijalni broj kandidata za pristupanje obuci;</p> <ul style="list-style-type: none"> - da u roku od 30 dana od dana dostavljenog zahtjeva donese nastavni plan i program u skladu s eUveT modularnim principima, a koji će biti pripremljen u saradnji s poslodavcem u skladu s potrebnim ishodima učenja; - da u roku od 30 dana od dana dostavljanja zahtjeva odredi obrazovnu ustanovu koja će vršiti stručno-teorijsku nastavu. 	<ul style="list-style-type: none"> - djelimično ili u potpunosti finansira realizaciju obuke ukoliko obuka nije finansirana iz sredstava budžeta ili iz donatorskih sredstava; - da na minimalno dvije godine zaposli polaznike koji su s uspjehom okončali obuku. 	<ul style="list-style-type: none"> - da stručno-teorijski dio obuke provede u skladu s nastavnim programom, koordinira provođenje praktičnog dijela obuke kod poslodavca; - da provede završnu provjeru znanja i vještina polaznika i izda javno važeći certifikat polaznicima koji su bili uspješni na završnoj provjeri stečenih znanja, vještina i kompetencija; Završna provjera obavlja se u realnim uslovima radnog mjesta i pred komisijom imenovanom od strane obrazovne ustanove.
--	---	--	--

Ugovor o obuci

UGOVORNE STRANE	SADRŽAJ UGOVORA
Obrazovna ustanova, poslodavac i polaznik	<ul style="list-style-type: none">- prava i obaveze obrazovne ustanove u cilju obezbjeđenja kvalitetne obuke polaznika- prava i obaveze poslodavca u cilju obezbjeđenja praktičnog dijela obuke, te da na minimalno dvije godine zaposli polaznike koji su s uspjehom okončali obuku- prava i obaveze polaznika u skladu s programom obuke, te pravo da samostalno napusti program hitne obuke za potrebe tržišta rada u slučaju da su razlozi za napuštanje opravdani (bolest i sl.)- definirana cijena realizacije programa obuke i opis troškova obuke- trajanje programa obuke- način raskida ugovora- način rješavanja sporova- nadležnost suda u slučaju spora